

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Změny trávení volného času u dětí staršího školního věku a dospívající mládeže v souvislosti s omezeními, které vyhlásila vláda ČR v době pandemie viru COVID-19

Changes in leisure activities of older school-age children and adolescents in the context of the restrictions announced by the Government of the Czech Republic during the COVID-19 pandemic

Bc. Jan Keprt

Vedoucí práce: Doc. PhDr. RNDr. Hana Voňková Ph.D., Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: Učitelství pedagogiky pro střední školy a vyšší odborné školy

2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma Změny trávení volného času u dětí staršího školního věku a dospívající mládeže v souvislosti s omezeními, které vyhlásila vláda ČR v době pandemie viru COVID-19 potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 16. dubna 2023

Chtěl bych poděkovat za neskonalou trpělivost mé manželce Barboře, dále vedoucí práce doc. PhDr. RNDr. Haně Voňkové Ph.D., Ph.D. za perfektní vedení při přípravě a vlastním zpracování této diplomové práce. Chtěl bych také poděkovat spolupracujícím školám a žákům, kteří byli ochotní zúčastnit se výzkumného šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na zjištění změn v trávení volného času dětí a dospívající mládeže z důvodu omezení osobní svobody jednotlivce, které souviselo s nouzovým stavem vyhlášeným vládou ČR. Tento nouzový stav byl vyhlášen vládou ČR v zájmu ochrany veřejného zdraví v souvislosti s pandemií viru SARS CoV-2 (COVID – 19).

Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část, kde teoretická část objasňuje pojmy související s tématem a výzkumná část na základě dotazníkového šetření a následných rozhovorů vysvětluje vzájemné vztahy mezi zvolenými proměnnými.

Výzkumem bylo zjištěno, že vliv pandemie viru SARS CoV-2 není jediným činitelem, který ovlivňuje změny v trávení volného času respondentů, především proto, že sledované období pokrývá téměř tři roky života respondenta, a tudíž dochází i k běžným vývojovým změnám.

KLÍČOVÁ SLOVA

volný čas, organizované trávení volného času, neorganizované trávení volného času, dítě staršího školního věku, dospívající mládež, nouzový stav, funkce volného času, zájmová činnost

ABSTRACT

The thesis focuses on the changes in the leisure time of children and adolescents due to the restriction of personal freedom of individuals related to the state of emergency declared by the government of the Czech Republic. This state of emergency was declared by the government of the Czech Republic in order to protect public health in the context of the SARS CoV-2 (COVID - 19) pandemic.

The thesis is divided into a theoretical and a research part, where the theoretical part explains the concepts related to the topic and the research part explains the interrelationships between the selected variables based on a questionnaire survey and follow-up interviews.

The research found that the impact of the SARS CoV-2 pandemic is not the only factor influencing the changes in the respondents' leisure time, especially since the period under study covers almost three years of the respondent's life, and therefore there are normal developmental changes.

KEYWORDS

leisure, organised leisure, unorganised leisure, older school-age child, adolescents, emergency, leisure function, leisure activities

Obsah

Úvod	7
1 Pojem „volný čas“	8
1.1 Funkce volného času	9
1.1.1 Výchovně – vzdělávací funkce	9
1.1.2 Zdravotní funkce	10
1.1.3 Sociální funkce	11
1.1.4 Funkce preventivní	11
1.2 Činitele ovlivňující volný čas	12
1.2.1 Vnější podmínky	12
1.2.2 Vnitřní podmínky	14
1.3 Psychologické aspekty výchovy ve volném čase	16
1.3.1 Starší školní věk	16
1.3.2 Dospívající mládež	18
1.3.3 Problémové užívání internetu	19
1.4 Obvyklé formy trávení volného času	20
2 Omezení využití volného času vládními nařízeními v době pandemie způsobené virem SARS Cov-2	22
3 Výzkum	24
3.1 Popis výzkumných metod	24
3.1.1 Struktura dotazníku	25
3.2 Výběr vzorku respondentů	26
3.3 Popis sběru dat	27
3.4 Rozhovory	28
3.4.1 Osnova rozhovoru	29

4	Analýza dat z dotazníkového šetření	30
4.1	Počet obyvatel v místě bydliště a způsob bydlení	30
4.2	Majetkové zázemí respondentů.....	31
4.3	Jaká byla spokojenost s možností trávení volného času respondentů	33
4.4	Formy trávení volného času.....	36
4.5	Vybrané činnosti při trávení volného času	38
4.5.1	Činnosti organizované	38
4.5.2	Činnosti neorganizované	41
5	Analýza dat získaných z rozhovorů.....	50
6	Souhrn výsledků výzkumného šetření	54
	Závěr.....	58
	Seznam použitých informačních zdrojů	62
	Seznam použitých doplňkových informačních zdrojů	65
	Seznam příloh.....	66
	Seznam tabulek.....	67
	Seznam grafů	68

Úvod

Trávením volného času dětí a dospívající mládeže se zabývám již dlouhou dobu¹ Z toho důvodu v rámci teoretické části využívám svých bohatých zkušeností, které jsou doplněny ukončeným studiem oboru „Pedagogika – Základy společenských věd“ v bakalářském programu. Moje bakalářská práce se tematicky také zabývala trávením volného času dětí.

Vzhledem k tomu, že v našem zájmovém spolku se přístup dětí k trávení volného času po ukončení vlivu pandemie viru SARS CoV-2 změnil, začalo mne zajímat, zda se mnou pozorované změny projevují také mimo náš oddíl. Z toho vznikla prvotní myšlenka provést výzkum, jak pandemie viru SARS CoV-2 změnila trávení volného času dětí.

První pokus o výzkum v této oblasti jsem učinil v rámci předmětu „Metodologie pedagogického výzkumu I“ v jehož rámci jsem zpracoval výzkumný projekt s názvem „Využití volného času dětí staršího školního věku a studentů středních škol v době nouzového stavu vyhlášeného z důvodu působení viru COVID-19“. V této době ale ještě pandemie probíhala a s ním spojená omezení plně platila, a tak cílem v této práci nebylo posoudit vliv po skončení vládních omezení.

Diplomová práce tedy má za cíl rozšířit výzkumné šetření o období po skončení pandemie viru SARS CoV-2. Předpokladem pro tuto diplomovou práci je také využití dat od většího počtu respondentů pro kvantitativní část výzkumu. Původní dotazník byl přepracován tak, aby jej bylo možné lépe analyzovat. Zároveň jsem do výzkumu zařadil prvek z kvalitativního výzkumu, polostrukturovaný rozhovor s několika vybranými respondenty, aby bylo možné hlouběji zkoumat příčiny změny v trávení volného po skončení omezení způsobených pandemií viru SARS CoV-2.

¹ Od roku 1986 působím nepřetržitě ve funkci oddílového vedoucího v různých volnočasových organizacích.

1 Pojem „volný čas“

Volný čas je pojmem, který každý z nás sice zná, ale jeho obsah vnímá odlišně, každý si pod tímto pojmem zpravidla vybaví něco jiného.

Proto se v této první kapitole diplomové práce pokusím nastínit a stručně vysvětlit pedagogicko – psychologickou problematiku pojmu „volný čas“. Zároveň tak vyplynou teoretická východiska výzkumného projektu.

Přesto, že existuje nemálo definic volného času, jednoznačné vymezení pojmu se zatím neustálilo. Téměř každý autor zabývající se volným časem používá „svoji“ definici. Hofbauer (2004) píše, že „volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je *„čas, kdy člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život“*. Anglický pojem „leisure“ pak ve svém významu neznámá pouze „volný čas“, ale vyjadřuje také provádění nějaké volnočasové aktivity, tedy činnosti, kterou dělat nemusíme, ale chceme a na základě toho ji pozitivně prožíváme (Hofbauer, 2004). Dalším pohledem může být definice: *„volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, strana 341).

Pro potřeby diplomové práce chápu volný čas jako dobu, která člověku umožňuje svobodnou volbu činnosti, tedy jedinec si může vybrat danou činnost nezávisle na svých společenských povinnostech, vykonává ji dobrovolně a má z ní příjemný prožitek. Pravdou je, že zvláště u dětí staršího školního věku, dochází ke snaze ovlivnit skutečné trávení volného času ze strany rodičů, případně i dalších osob, tudíž dobrovolnost zde může být částečně omezená. *„Z toho vyplývá specifická zvláštnost trávení volného času dětmi a mládeží, protože z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování“* (Pávková, 2014, strana 13). Děti mají relativně hodně volného času, společnost by měla mít zájem na tom, jak kvalitně svůj volný čas tráví.

1.1 Funkce volného času

Volnočasové aktivity mají v životě každého člověka nezastupitelné místo, představují možnost obohacení života každého z nás. Je zřejmé, že se jedná o velmi široký okruh teoretických otázek, které s trávením volného času souvisí.

Proto na problematiku volného času můžeme nahlížet z různých hledisek, například ekonomického, sociologického, či sociálně psychologického. Předmětem výzkumu popisovaného v této diplomové práci je volný čas dětí staršího školního věku (11–15 let) dospívající mládeže (15–20 let), proto mne zajímá především hledisko pedagogické a sociálně psychologické. V této kapitole se stručně zamyslím na funkcemi volného času spojenými s těmito hledisky.

Pro volný čas můžeme vymezit několik základních funkcí a to:

- Funkci výchovně-vzdělávací.
- Funkci zdravotní.
- Funkci preventivní.
- Funkci sociální.

Každá z těchto uvedených funkcí má svoji důležitost a ovlivňuje cíle, prožití a účinnost volného času.

V případě organizovaného i neorganizovaného trávení volného času spatřuji hlavní přednost v tom, že účastníci takové činnosti podnikají opravdu to, co chtějí oni sami, co se jim samotným líbí a naplňuje je.

1.1.1 Výchovně – vzdělávací funkce

Plnění této funkce je společností sledováno se zvláštním zřetelem. Často bývá označována jako nejvýznamnější funkce trávení volného času dětí. Spočívá v záměrném působení a cílevědomém formování zúčastněných jedinců. Předpokládá rozvíjení schopností, uspokojování zájmů a potřeb, formování žádoucích morálních vlastností. Předpokladem k naplnění této funkce je potřeba zvolit takové pedagogické prostředky a postupy, které respektují zvláštnosti výchovy ve volném čase. To se většinou děje zprostředkovaně v zájmových organizacích podílejících se na organizovaném trávení volného času. V období vyhlášeného nouzového stavu byla tato funkce velmi upozaděna, dokonce se dá říci, že na

tuto funkci trávení volného času dětí nastala dočasná rezignace. Alespoň oficiálně. Z dotazníkového průzkumu ovšem vyplynulo, že některé organizované činnosti byly i v době zákazu sdružování respondentům k dispozici. Tento poznatek se týká především činností ZUŠ a překvapivě i organizovaných sportovních činností. K tomu byly využity různé formy, například online tréninky, nebo účast na organizované činnosti s nasazenými rouškami. Otázkou zůstává, zda takto organizované tréninky nebo hodiny měly nějaký hlubší smysl pro rozvoj účastníků. Podrobnější rozbor tohoto zjištění popisují v kapitole 4. 5. 1².

S výchovně vzdělávací funkcí souvisí vzdělávací činnosti, které patří k základním výchovným prostředkům. „Činnosti lze rozdělit podle toho, zda tvoří součást volného času, nebo patří do sféry povinností. Do oblasti volného času lze zařadit činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné. Pro všechny tyto činnosti platí požadavek dobrovolné účasti na nich“ (Pávková, 2014, strana 81). Výsadní postavení mezi výchovnými činnostmi mají zájmové činnosti. „Lze je chápat jako cílevědomé probouzení, uspokojování a rozvíjení zájmů a zároveň i schopností“ (Pávková, 2014, strana 66). Zájmové, jak organizované, tak neorganizované, vzdělávání je významným prvkem volného času jedince. Je zvláště důležité pro děti a dospívající mládež. Zavedení opatření, které měly za cíl omezit setkávání populace mimo rodinné prostředí, těmto předpokladům určitě nenahrálo.

1.1.2 Zdravotní funkce

Je snahou, aby většina činností spojených s trávením volného času podporovala zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj. V případě činností spojených s pasivní konzumací volného času, tedy hraním her na počítači (herní konzoli, telefonu apod.) nebo sledováním televize je zdravotní funkce trávení volného času potlačena. Proto je možné předpokládat, že v době omezení spojených s pandemií viru SARS CoV-2 nebyla podpora zdravotních funkcí trávení volného času příliš podporována. Omezování kontaktů a shromažďování mělo zajisté vliv na spontánní sportovní činnosti, ale i na organizované tréninky aj., tudíž mohlo mít omezování této důležité funkce nedobry vliv na zdravotní stav jedince. K podobným zjištěním dospěly i některé studie zveřejněné v nedávné době, například studie: Moore a kolektiv. (2020), Cosmo, (2021) a Orben (2020).

² Kapitola s názvem „Činnosti organizované“, strana 38.

1.1.3 Sociální funkce

Sociální funkcí trávení volného času může být bezpečnost, dohled zkušeného pedagoga, ale také pobyt ve vrstevnické nebo jiné sociální skupině. Především pobyt ve vrstevnické skupině je pro starší a dospívající děti důležitou potřebou. Utváří se první pevnější vztahy, upravují se názory na okolní svět. Také si každý jedinec začíná nacházet místo v sociální struktuře společnosti. Projevuje se socializací jedince, což je velmi důležitý proces pro budoucí život dospělého člověka v rámci dané společnosti. Sociální funkce trávení volného času tak obecně výrazně napomáhá socializaci jedince.

Socializaci můžeme rozdělit na tři fáze: primární, sekundární a terciální. Z pohledu výzkumu v této diplomové práci je důležitá socializace sekundární, která probíhá ve školním prostředí a ve vrstevnických skupinách. Probíhá v období staršího školního věku a v době dospívání. Toto období je velmi důležité pro další rozvoj jedince a může výrazně ovlivnit jeho budoucí život ve společnosti.

Důležitý význam má trávení volného času organizovaným způsobem především pro děti a dospívající z rodin s nízkým sociálním statusem. Velkou roli totiž v životě dítěte hraje úroveň vzdělání rodičů a socio-ekonomický status rodiny. Právě možnosti účasti jedince na programu zájmových organizací může pomoci některé tyto negativní předpoklady mírnit.

Také tato funkce byla také výrazně potlačena po celou dobu vyhlášeného nouzového stavu, protože právě sociální kontakty byly záměrně omezovány a činnost v rámci různých kroužků dočasně zakázána.

1.1.4 Funkce preventivní

Již mnohokrát bylo prokázáno, že smysluplně trávený volný čas je nejlepší prevencí proti sociálně-patologickým jevům, například: alkoholismu, toxikománii, majetkové trestné činnosti, ale také prevencí proti šikaně, záškoláctví apod. Nejlepší prevencí před vznikem rizikového chování je poskytnout dětem takové možnosti, aby trávily svůj volný čas smysluplně. Z tohoto pohledu může být vhodné trávení volného času organizovaně, tedy pod určitým dohledem.

Zde je důležitá především primární prevence, určená běžné populaci, protože může pomoci volnočasových činností kladně ovlivňovat snižování projevů sociálně-patologických jevů. Ovšem i sekundární prevence, zaměřená přímo na rizikové jedince, má obecně velký vliv.

I funkce preventivní byla v době vyhlášení nouzového stavu spíše potlačena. Lze důvodně předpokládat, že trávení volného času hraním her na počítači nebo mobilním telefonu může mít následky do budoucna, kdy se děti již nevrátí k aktivně vykonávaným volnočasovým činnostem. A nahradí je ve větší míře právě pasívním způsobem volnočasových aktivit. Což není obecně žádoucí.

1.2 Činitelé ovlivňující volný čas

To, jak jedinec může, nebo nemůže, trávit volný čas ovlivňuje mnoho činitelů. Za nejzákladnějším dělení činitelů majících vliv na trávení volného času jedince můžeme považovat dělení na vnější a vnitřní podmínky.

1.2.1 Vnější podmínky

Vyhlášení nouzového stavu vládou ČR dne 12. března 2020 (a také druhé vyhlášení nouzového stavu dne 5. října 2020) nepochybně radikálně změnilo možnosti všech občanů, jak trávit volný čas. Téměř okamžitě byly uzavřeny školní zařízení, sportoviště, dočasně ukončena činnost zájmových organizací a v neposlední řadě byla velmi omezena možnost sociálních kontaktů.

Omezení možností trávení v době pandemie COVID-19

Z důvodu probíhající pandemie spojené s nákazou virem SARS CoV-2 byl v ČR vyhlášen nouzový stav celkem pět krát. Z tohoto počtu vyhlášených nouzových stavů jen některé omezovaly možnosti trávení volného času dětí natolik, že jej nebylo možno trávit organizovaným způsobem.

Prvním takovým omezením, které mělo vliv na možnosti trávení volného času organizovaně byl nouzový stav vyhlášený dne 24. března 2020. Jeho účinnost byla několikrát prodloužena,

omezující podmínky zákazu shromažďování více než dvou osob skončila dnem 17. května 2020³.

Druhé období, kdy bylo usnesením vlády číslo 392 / 2020 Sb. zakázáno shromažďování více než deseti osob, začalo dnem 5. října 2020 a skončilo 11. dubna 2021.

Podrobnější rozbor omezení možností shromažďování dětí v důsledku vyhlášeného nouzového stavu vládou ČR popisují v kapitole 2.

Informační technologie

Především v době, kdy bylo omezeno shromažďování více osob ve veřejném prostoru nebývale stoupl význam informačních technologií. Nejen, že pomocí online aplikací⁴ se uskutečňovala online školní výuka, ale téměř veškerá komunikace mimo rodinu se přesunula do online světa. I děti začaly násobně více využívat sociální sítě, které umožnily zachovat kontakt s kamarády, okolím. Prostředkem komunikace se tak stal mobilní telefon nebo tablet, případně počítač. Prostředí sociálních sítí se velmi dynamicky vyvíjí, v různých časových obdobích dominují různé aplikace. Mezi nejpoužívanější patří sítě Messenger, WhatsApp, Instagram, nověji TikTok a BeReal.

V době omezení možnosti fyzického setkávání se původní působení v rámci vrstevnických skupin ve fyzické podobě přesunulo do online světa. Jedním z cílů mého výzkumu je také snaha o zjištění, zda se v současné době děti od sociálních sítí alespoň částečně odklonily ve prospěch fyzických kontaktů, nebo naopak nadále používají spíše komunikaci online. Na tuto možnost upozorňuje Paterson (2021).

Hromadné sdělovací prostředky a prostředí sítě Internet

Tradičně se mezi hromadné sdělovací prostředky řadí především tištěná média a televize. V současnosti ale tyto „tradiční“ prostředky nahrazuje celosvětová informační síť Internet. Jedná se o prostředí, kde je téměř nekonečné množství informací a není vůbec obtížné najít požadované informace. Zároveň ale platí, že velké množství informací vyhledávaných prostřednictvím online vyhledávačů⁵ má zavádějící, nebo přímo nepravdivou, informační

³ Ven už pouze ve dvou. Ministr kvůli koronaviru nařídil zákaz srocování. Deník.cz [online]. 2020-03-25, https://www.denik.cz/z_domova/cesko-koronavirus-shlukovani-pandemie-20200325.html.

⁴ Například: Google Meet, Zoom, Microsoft Teams.

⁵ Například online vyhledávače Google, Bing (Microsoft) a další.

hodnotu. Použití informací z internetu tedy klade určité nároky na hodnotový systém každého jedince, zda je schopen správně rozpoznat relevantnost vyhledané informace. Nicméně prostředí internetu umožňuje jak aktivní, tak pasivní trávení volného času. Může sloužit ke vzdělávání, obohacování jedince, stejně tak ale může sloužit i k pasivnímu trávení volného času, bezcílnému konzumování nedůležitých informací a zdrojů. V neposlední řadě umožňuje prostředí internetu hraní online her. Tato činnost je obvykle společností vnímána jako ne příliš vhodná pro děti a jejich trávení volného času.

Proto je i jedním z cílů mé diplomové práce zjistit, zda se v době pandemie viru SARS CoV-2 a v době následně po ukončení opatření, tato volnočasová činnost nestala dominantní, například na úkor trávení volného času organizovaným, nebo alespoň aktivním způsobem.

Socioekonomické podmínky

Zcela určitě patří k základním determinantům, které ovlivňují možnosti trávení volného času a to nejen u dětí. Finanční možnosti rodiny, lokalita bydliště a další parametry ovlivňují možnosti, kde a jak trávit volný čas.

V dotazníkovém šetření proto v úvodní části zjišťuji základní charakteristiky, které mohou mít vliv na trávení volného času respondenta.

1.2.2 Vnitřní podmínky

Rodina

Rodina je nesporně základním činitelem výchovy jedince. Podle Hofbauera (2004, strana 56) je rodina „*primární sociální skupina pro rozhodující většinu dětí a mládeže také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílející na formování jejich osobnosti*“.

Je nesporné, že socio-ekonomický status rodiny významně ovlivňuje daného jedince ve vztahu k jeho možnostem trávení volného času. Neočekávané společenské stavy (nouzový stav spojený s útlumem běžných činností) může vyvolat nesoulad mezi možnostmi rodiny a potřebami trávení volného času dítěte, nebo dospívajícího. Zvýšený požadavek na větší spotřebu financí může být pro mnohé rodiny problémem. Nicméně zjišťování vztahu mezi socioekonomickým statutem rodiny a možnostmi trávení volného času nebylo předmětem této diplomové práce.

Vrstevnícká skupina

Vrstevníckou skupinu můžeme definovat jako „skupinu dětí nebo mladých lidí přibližně stejného věku a často i s přibližně stejným sociálním statusem“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013). Čas strávený ve vrstevnícké skupině napomáhá socializaci jedince. „Příslušnost k takové skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitu bezpečnosti má pro její členy někdy stejný význam jako obsah činnosti“ (Hofbauer, 2004, strana 99).

Pro vývoj dětí staršího školního věku a dospívající mládeže má vrstevnícká skupina nezastupitelnou roli. Samozřejmě vrstevnícká skupina může mít roli jak pozitivní, tak negativní, ale má se za to, že pozitivní role převládá. Omezení sociálních kontaktů v době vyhlášeného nouzového stavu přesouvá společnou komunikaci ve vrstevníckých skupinách z reálného fyzického prostoru do virtuálního prostředí, nejčastěji na sociální sítě⁶. Tím jsou vztahy mezi vrstevníky významně ovlivněny směrem, který společnost dosud hodnotila spíše negativně. Ale studie zabývající se duševní pohodou v souvislosti s využitím volného času ukazuje, že i aktivita na sociálních sítích může být chápána u dětí a dospívajících kladně (Cosmo, 2021).

Vrstevnícká skupina má nezastupitelný vliv na socializaci jedince. Tuto problematiku jsem zmínil v kapitole 1. 1. 3. Se socializací souvisí tzv. „sociální role“, které se nově učí jedinec právě v období dospívání. Nejedná se jen o roli dospívajícího⁷, ale především o roli „ČLENA SKUPINY“. Upevňuje se role „BLÍZKÉHO PŘÍTELE, KAMARÁDA“, v tomto období často vzniká přátelství „na celý život“.

Protože vývoj dospívajícího jedince, především v období puberty (obvykle v 12–17 let věku) je velmi bouřlivý mohou mít vyhlášená opatření směřující k zamezení šíření viru SARS CoV-2 relativně velký dopad. Jedinci narození v letech 2005–2008 právě v této době procházeli takovým obdobím. A přitom po celých 256 dnů měli tito jedinci zakázaný, nebo alespoň silně omezený, fyzický kontakt se svými vrstevníky. Tato situace může mít důsledky, které se projeví až po delší časové prodlevě, třeba i v dospělosti.

⁶ WhatsApp, Messenger, Instagram, Facebook, TikTok a další.

⁷ Tato role je dána víceméně biologicky, mimo jiné je potvrzena sekundárními pohlavními znaky, které mají také jistou sociální hodnotu.

Vycházím především z úvahy, že online komunikace prostě nemůže nahradit fyzickou komunikaci a sociální interakci ve vrstevnické skupině, přestože některé studie z nedávné doby tento předpoklad zcela nepotvrzují.

1.3 Psychologické aspekty výchovy ve volném čase

Vývoj jedince není kontinuální, některá období vývoje jsou bouřlivější a úspěšné zvládnutí takové vývojové etapy má vliv na budoucí možnosti společenského zařazení a chování jedince vůbec.

Zároveň je nutné vzít do úvahy, že dotazníkové šetření pro tuto diplomovou práci pokrývá období od března 2020 do současnosti, což jsou 3 roky vývoje jedince. Z tohoto pohledu se priority a možnosti využívání volného času jedince nemění nejen v důsledku společenských okolností, ale mění se také vlivem psychického a fyzického vývoje jedince.

Činnost, kterou jedinec preferoval na začátku staršího školního věku (věk kolem 11–12 let) už vůbec nemusí být důležitá, nebo atraktivní, ve věku dospívání (kolem 16–17 let). Z toho vyplývá, že preference ve vztahu k volnočasovým činnostem jsou bezpochyby silně ovlivněny psychologickými aspekty vývoje jedince.

1.3.1 Starší školní věk

„Starší školní věk, respektive období 2. stupně základní školy, trvá do ukončení povinné školní docházky, to znamená přibližně do 15 let“ (Vágnerová, 2012, strana 256). Toto období bývá nazýváno obdobím pubescence⁸, v tomto období dochází k téměř celé proměně všech složek osobnosti jedince. Toto období „z biologického hlediska jde o období pubescence, tj. první fáze dospívání, která se projeví i na psychické úrovni změnou prožívání a uvažování, i postupným osamostatňováním o odpoutáváním se od rodiny“ (Vágnerová, 2012, strana 256). Zároveň je tento věk „hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém“ (Vágnerová, 2012 – podle Eriksona). „Rozvoj motorických, percepčních a dalších schopností vede k novým a hlubším zájmům, například o sport, četbu, hudbu a divadlo ...“ (Langmeier, Krejčíková, 2006). V dnešní době je zřejmé, že současné zájmy také vedou k dokonalejšímu používání digitálních technických prostředků, sociálních sítí apod.

⁸ Někdy také raná adolescence.

Střední školní věk (11–15 let)				
<i>Tělesný vývoj</i>	<i>Duševní vývoj</i>			<i>Sociální vývoj</i>
	<i>Rozumový</i>	<i>Citový</i>	<i>Volní</i>	
Nerovnoměrnost, velké změny rychlosti růstu, růst dlouhých kostí, tělesná neohrabanost, pohlavní dozrávání: pubescence, změny v činnosti endokrinních žláz, dočasné zhoršení nervosvalové koordinace, vzrůst fyzické výkonnosti, snadná unavitelnost.	<p>Vnímání: zpřesňuje se, hlavně vnímání času a prostoru.</p> <p>Pozornost: stálejší, úmyslná, přechodné kolísání.</p> <p>Paměť: záměrná, logická, trvalejší, pohotovější.</p> <p>Fantazie: zdokonaluje se reprodukční fantazie, rozvoj tvůrčí fantazie.</p> <p>Myšlení: schopnost abstrakce a zobecnění, logické myšlení, kritičnost.</p> <p>Řeč: větší slovní zásoba, hlasitost.</p>	<p>Rozmanitost citů větší, ale kolísavé sebeovládání.</p> <p>Vyšší city: mravní (vlastní hodnocení dobra a zla), intelektuální (zvědavost, hlavně v zájmových činnostech), estetické (vnímání krásy), romantičnost, kolísání citů, střídání nálad, sentimentalita, ambivalence, afekty, kolísání sebevědomí.</p>	<p>Velké kvalitativní změny, větší uvědomělost, rozhodnost, cílevědomost, vzdálenější cíle, rozmanitější motivy jednání, větší sebeovládání, vytrvalost při překonávání překážek (zejména u zájmových činností), občasné výkyvy ve volním jednání v souvislosti s kolísáním citů a fyziologickými změnami.</p>	<p>Kritičnost k dospělým a autoritám, tendence ke sdružování s vrstevníky, konformita k vrstevnické skupině, snaha o samostatnost, změny ve vztahu mezi chlapci a dívkami, erotika, smysl pro kolektiv, nové skupiny (zájmové útvary), volba povolání, kamarádství, přátelství, první lásky.</p>

Tabulka 1: Psycho-sociální vývoj dětí staršího školního věku (Pávková, 2008), upraveno

1.3.2 Dospívající mládež

Věk dospívající mládeže bývá vymezen v rozmezí 15–20 let. Toto období bývá nazýváno obdobím adolescence a daný jedinec často prožívá bouřlivější období. Dospívající jedinec hledá své místo ve společnosti dospělých, svoje společenské ukotvení. Postupně se odpoutává od rodičů, jeho závislost na nich klesá. Začíná se ztotožňovat se svými vrstevníky, proto je nezastupitelný především vliv vrstevnické skupiny.

Zájmy a preference pro tu kterou volnočasovou činnost se mění, právě také v souvislosti s bouřlivým rozvojem osobnosti a začleňováním do společnosti. Fyzická zdatnost u většiny jedinců nadále stoupá a potřeba „vybít se“ je větší. Také touha „zapadnout do party vrstevníků“ je silnější než ve starším školním věku.

V tomto období je život ve vrstevnické skupině spojen také s určitým vlastnictvím majetku, například nevlastnit v tomto věku mobilní telefon je spíše nemožné. Sociální komunikace neprobíhá pouze ve fyzickém světě, naopak online svět nabývá na důležitosti.

Dospívající mládež (15–20 let)				
<i>Tělesný vývoj</i>	<i>Duševní vývoj</i>			<i>Sociální vývoj</i>
	<i>Rozumový</i>	<i>Citový</i>	<i>Volní</i>	
Zásadní změna výšky postavy, růst svalů, zlepšení fyzické síly u chlapců. Dále růst vousů, výskyt akné. Vývoj sekundárních pohlavních znaků u děvčat	Paměť: větší kapacita a lepší využití. Myšlení: zvládnutí všech druhů myšlenkových operací Řeč: ustálená slovní zásoba.	Větší labilita a dráždivost emocí. Vyšší míra impulzivita, určitý nedostatek sebeovládání. Průběh adolescence může být velmi bouřlivý.	Rozvoj volních vlastností, seberegulace, vytrvalosti. Roste sebeuspokojení a sebeúcta. Lepší zvládnutí zátěže.	Vrůstání do světa dospělých, volba profesního zaměření. Modifikace členství v sociálních skupinách. Někdy konflikty s rodiči.

Tabulka 2: Psycho-sociální vývoj u dospívající mládeže (Pávková, 2008), upraveno

1.3.3 Problémové užívání internetu

Téma problému s názvem „problematic internet use⁹“ je zkoumáno na mnoha pracovištích po celém světě. Jedná se o relativně nový typ rizikového chování. Problém úzce souvisí s psychosociálními aspekty vývoje dětí staršího školního věku a dospívající mládeže. V dnešní době a také v době probíhající pandemie viru SARS CoV-2 je zcela běžné že jedinci zkoumaných věkových kategorií vlastní mobilní telefon a využívají připojení k internetu. To prokázalo i dotazníkové šetření, ze kterého vyplývá, že mobilní telefon (a mnohdy i počítač) vlastní a internet využívají prakticky všichni respondenti.

Je zřejmé, že užívání internetu může mít pro jedince jak kladný přínos, tak také přínos rizikový. „*Paradigma příležitostí předpokládá, že prostřednictvím informačních a komunikačních technologií mohou lidé svůj život obohatit, mít rychlý přístup k informacím a učit se bez omezení*“ (Dukanac a kolektiv, 2015). „*Rizikové paradigma zdůrazňuje aspekty negativní aspekty používání digitálních médií. Stojí v opozici k paradigmatu příležitostí*“ (Dukanac a kolektiv, 2015). K rizikovému paradigmatu se vážou taková rizika, jako je nebezpečí vyplývající z online vztahů, vystavování se nebezpečnému obsahu¹⁰, zveřejňování či krádež osobních údajů, kyberšikana, fake news aj.

„*Návyková povaha používání internetu je pozorována po celém světě*“ (Singh a kolektiv, 2022). Obecně je předpokládáno, že počet jedinců s tímto problémovým chováním se ve světě zvyšuje a v některých studiích je tento fakt dáván do souvislosti s pandemií viru SARS CoV-2¹¹. Příčiny problémového užívání internetu se doposud nepodařilo úplně jednoznačně odhalit, ale má se za to, že dospívající děti jsou k němu náchylnější (Ko et al., 2008). Problémové užívání internetu „*poskytuje anonymitu a plynulost identity, pomáhá jim vyrovnat se s nedostatkem kontroly nad situacemi skutečného života tím, že jim poskytuje pocit kontroly online*“ (Singh a kolektiv, 2022). „*Během pandemie viru SARS CoV-2 pak problémové užívání internetu posloužilo jako prostředek k úniku, protože vnímaný stres vedl ke zvýšenému strachu a strachu z infekce, přičemž sociální izolace udržovala pocity osamělosti*“ (Singh a kolektiv, 2022). Mohlo se stát, že vyšší stres obrátil dospívající

⁹ Pro potřeby této diplomové práce používám český překlad, který zní: „problémové používání internetu“, ve studované literatuře se objevuje i jiný český překlad: „nadměrné užívání internetu“. Zkratka tohoto problému vycházející z anglického jazyka je „PIU“.

¹⁰ Například online pornografie.

¹¹ V mnoha zdrojích je používán název COVID-19.

k internetu, aby unikli a vyhnuli se nepříjemným asociacím se zdrojem stresu. Dále pak „nedostatek aktivních lokalizovaných vrstevnických sociálních sítí ... může prodloužit čas strávený u obrazovky a vytlačit jiné rutinní aktivity“ (Singh a kolektiv, 2022).

Problémové užívání internetu může mít pro dospívajícího jedince různé důsledky. Mezi běžně diskutované patří příliš velký čas strávený online, negativní důsledky pro úspěšnost vzdělávání, ztráta sebekontroly, problémy s koncentrací, snížení kvality sociálních interakcí atd. Pokud tedy pandemie viru SARS CoV-2 byla jednou z příčin problémového užívání internetu, může to mít dalekosáhlé důsledky pro velkou část dospívající populace. Proto jsem se snažil zjistit, zda po skončení omezení vyplývajících z „boje“ proti pandemii, se respondenti navrátili ke svým původním aktivitám a činnostem, které souvisí s jejich trávením volného času.

1.4 Obvyklé formy trávení volného času

„Mezi volnočasové aktivity patří nejrůznější zájmové a vzdělávací kroužky, komunitní a nízkoprahová centra, kluby, sportovní aktivity, soutěže atd.“ (Ministerstvo vnitra ČR, 2023, <https://www.mvcr.cz/npo/clanek/volnocasove-aktivity.aspx>)¹².

Dělení forem trávení volného času je možné z mnoha hledisek.

Pro potřeby diplomové práce jsem vybral toto dělení:

- organizované trávení volného času¹³
- neorganizované trávení volného času.

Pod pojmem „organizované trávení volného času“ si většinou představíme jako účast dítěte na aktivitách zaštitěných vhodnou formální organizací, ať už to je školské zařízení, sportovní oddíl nebo zájmový spolek. Nabídka možných aktivit je různorodá a hodně závisí na lokalitě bydliště rodiny. Mezi nejčastěji využívané zařízení pro trávení volného času organizovaným

¹² Národní plán obnovy MV ČR.

¹³ V některých zdrojích je používán pojem „výchova mimo vyučování“ (například Pávková, 2014). V této diplomové práci používám pojmy „organizovaný“ / „neorganizovaný“ volný čas především z důvodu jednoduššího vysvětlení pojmů dětem, a to hlavně při objasňování možností s vyplňováním dotazníku k této diplomové práci.

způsobem patří školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas mládeže¹⁴, domovy mládeže, dětské domovy, základní umělecké školy, jazykové školy a v neposlední řadě různé zájmové spolky¹⁵, sportovní kluby a oddíly, ale také různé náboženské a církevní společnosti, kulturní a osvětová zařízení. Tato forma trávení volného času může, za vhodných okolností, kompenzovat negativní vlivy disfunkčních rodin, či školní neúspěšnosti.

Jako „neorganizované trávení volného času“ pro účely této diplomové práce považuji především využití volného času bez vlivu rodičů (rodiny) a také bez vlivu formálních společenských organizací, či formálních aktivit. Otázky v dotazníkovém šetření směřovaly především k využívání digitálních technologií (čas strávený s mobilním telefonem nebo u počítače), dále k množství času stráveného s fyzickými osobami (rodinou, kamarády, partnery atd.), případně množství času stráveného aktivně (sportem, turistikou apod.).

Dalším hlediskem, jak můžeme pohlížet na nejčastější formy trávení volného času je hledisko počtu zúčastněných osob:

- aktivity individuální,
- aktivity skupinové,
- aktivity hromadné.

Druhý a třetí typ aktivit¹⁶ byl v době omezení shromažďování vlivem pandemie viru SARS CoV-2 zakázán, nebo silně potlačen. To samozřejmě mělo vliv na možnosti prožívání volného času, a na omezení většiny obvyklých funkcí spojených s jeho trávením.

¹⁴ Pod tímto souhrnným pojmem najdeme domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností a také třeba nízkoprahová zařízení.

¹⁵ Například: Junák, Pionýr, TOMíci – turistické oddíly mládeže, Liga lesní moudrosti atd.

¹⁶ Aktivity skupinové a hromadné.

2 Omezení využití volného času vládními nařízenými v době pandemie způsobené virem SARS Cov-2

Zcela nečekaná celosvětová pandemie viru SARS CoV-2¹⁷, v určitých obdobích velmi změnila možnosti trávení volného času dětí i dospělých. Po velmi dlouhou dobu bylo zakázáno shromažďování více než dvou osob¹⁸, následně více než deseti osob, což mělo samozřejmě vliv na možnosti organizovaného trávení volného času. Děti získaly množství volného času, který před tím trávily v kroužcích, sportovních klubech nebo zájmových spolcích. Množství získaného volného času bylo u respondentů různé, u dětí, které navštěvovaly více organizovaných aktivit, pak mohl být uvolněný počet hodin vcelku vysoký. Což potvrzují některé studie zveřejněné po ukončení opatření, například Robertson (2022).

Tento stav kladl velmi vysoké nároky především na rodiče, na něž se z ničeho nic přesunula starost o zabezpečení vhodného trávení volného času jejich dětí. Rodiče doposud posílali své děti do kroužků, oddílů a zájmových spolků právě proto, aby nemusely volný čas svých dětí řešit ve vlastní režii. Najednou byla tato možnost nedostupná. Mnozí rodiče nedokázali vhodným způsobem zabezpečit využití volného času, a tak si děti samy našly činnosti, které jim byly dostupné. Předpokládám, že to často byl čas strávený u počítače nebo s mobilním telefonem. Jedním z cílů této diplomové práce je tento předpoklad prokázat, nebo vyvrátit.

Zajímavé je, že dotazníkové šetření ukázalo, že některé organizované činnosti (především činnosti a aktivity spojené s programem ZUŠ a také nečekaně organizované sportovní aktivity) nějakou formou probíhaly i v době vyhlášených opatření¹⁹, které z principu tyto aktivity měly utlumit. Bylo by vhodné podrobněji zjistit, jak vlastně tyto, v dotaznících uváděné aktivity, skutečně probíhaly, ale s tímto postupem jsem původně v diplomové práci nepočítal. Podrobnější zjišťování tohoto problému jsem se pokusil zařadit do kvalitativní části výzkumu, tedy do polostrukturovaných rozhovorů. Zde respondenti nastínili některé možnosti, například cvičení pod online dohledem trenéra, nebo navštěvování kroužku kreslení s ochranou úst a nosu.

¹⁷ V běžné komunikaci se vžil spíše název „pandemie COVID-19“.

¹⁸ Bylo zakázáno především shromažďování osob mimo vlastní rodinu.

¹⁹ Například z rozhovorů vyplynul poznatek, že se florbalové tréninky konaly online formou.

Rozbor toho, jaká různá opatření v jednotlivých obdobích platila je velmi složitý. Situace byla často chaotická, vládních opatření bylo zveřejněno relativně velké množství a někdy se opatření měnila téměř „ze dne na den“. Pro potřeby diplomové práce mne zajímají především vyhlášená opatření, které se dotýkají omezování fyzických kontaktů, ať už ve školních zařízeních (online výuka), nebo omezování spolčování jedinců mimo rodinu. Omezení spolčování dopadlo hlavně na volnočasové činnosti organizovaného charakteru a nejedná se jen o pravidelnou činnost (schůzky, tréninky), ale například o možnosti a podmínky za jakých bylo možné organizovat letní tábory, sportovní soustředění atd.

Například v roce 2020 jsme poprvé od založení našeho spolku²⁰ (tedy od roku 2004) nepořádali letní stanový tábor, protože jsme nebyli schopni plně zaručit, že zvládneme splnit všechny požadované podmínky.

Pro lepší přehled uvádím v tabulce číslo 3 posloupnost trvání vládních omezení, které měly vliv na možnosti trávení volného času organizovaným způsobem. Celkem trvaly omezení spojené s pandemií viru SARS CoV-2 286 dní, z toho bylo spolčování mimo rodinu omezeno dlouhých 256 dní.

Datum platnosti nouzového stavu	Datum ukončení nouzového stavu	Datum vyhlášení nouzového stavu	Počet dnů
12. března 2020	17. května 2020	12. března 2020	67
5. října 2020	14. února 2021	30. září 2020	133
15. února 2021	26. února 2021	14. února 2021	12
27. února 2021	11. dubna 2021	26. února 2021	44
26. listopadu 2021	25. prosince 2021	25. listopadu 2021	30

Tabulka 3 Přehled posloupnosti a počtu dnů vyhlášeného nouzového stavu vládou ČR v souvislosti s pandemií viru SARS Cov-2

Přehled všech vládních nařízení a usnesení a usnesení Parlamentu ČR uvádím v příloze číslo 1.

²⁰ Poutník z. s., IČO: 26654881.

3 Výzkum

Pro zjištění potřebných základních dat jsem vybral kvantitativní metodu – dotazníky. Následně, pro hlubší zkoumání důvodů změn v trávení volného času po skončení pandemie viru SARS CoV-2, jsem zvolil metodu kvalitativní – polostrukturovaný rozhovor.

V rámci dotazníkového šetření bylo možné zkoumat spíše subjektivní pohled respondenta. U některých dotazníků bylo zřejmé, zvláště u dětí staršího školního věku, že s vyplněním pomáhali rodiče, nebo někdo starší z rodiny. To se projevilo zvláště na odpovědích u otevřených otázek. Jsem si vědom toho, že pomocí dotazníkového šetření nelze v úplnosti konkretizovat příčiny změn v trávení volného času respondentů, proto vznikla potřeba doplnit kvantitativní data metodou kvalitativního výzkumu – rozhovorem.

Zároveň se při dotazníkovém šetření projevují možnosti, jak vyplňování dotazníku vysvětlit, což má vliv na kvalitu odpovědí jednotlivých respondentů. Pokud jsem měl možnost být přímo přítomen vyplňování dotazníků, mohl jsem odpovídat na doplňující otázky respondentů, například, jak byla otázka myšlena, nebo jakým způsobem budou data analyzována. U dotazníků online a dotazníků, které respondenti vyplňovali doma, tato možnost odpadá, nebo je silně omezena.

Návratnost dotazníků se pohybovala kolem 32 % a to jak těch v analogové formě, tak i u online dotazníků²¹. Původně jsem předpokládal, že budu zpracovávat přibližně kolem stovky dotazníků, tento záměr nakonec nevyšel a dotazníků k analýze jsem měl k dispozici 81. Analogových dotazníků je pro potřeby diplomové práce zpracováno 50, online dotazníků pak 31.

3.1 Popis výzkumných metod

První verzi dotazníku jsem vyzkoušel při práci na výzkumném projektu zadaném v rámci předmětu „Metodologie pedagogického výzkumu I“. Pro účely diplomové práce jsem dotazník upravil, především proto, aby bylo možné lépe analyzovat získaná data a dále také proto, aby mohl být dotazník využit v online formě.

²¹ Tento fakt se týká online dotazníků distribuovaných cestou některé z oslovených škol. Některé školy preferovaly analogovou formu dotazníku, některé školy naopak preferovaly odkaz na online dotazník.

Pro provedení analýzy dat jsem musel vzít v úvahu, že dotazníky byly respondentům zadány, když všechna omezení spojená s pandemií vltu SARS CoV-2 již pominula. Především otázky směřující k prvnímu zkoumanému období (před vypuknutím pandemie viru SARS CoV-2) mohou být zatíženy zkreslením vzpomínek respondentů. I odpovědi na otázky dotýkající se druhého období (doba, kdy platily všechny opatření směřující ke zmírnění následků pandemie viru SARS Cov-2) mohou být zkresleny uplynulým časem.

Použitý dotazník přikládám k diplomové práci jako přílohu číslo 2.

3.1.1 Struktura dotazníku

Dotazník použitý pro účely této diplomové práce se skládá ze 14 otázek, přičemž 11 otázek umožňuje výběr z možností, dvě otázky jsou otevřené a úvodní otázka předpokládá vyplnění roku narození.

Úvodní otázka (rok narození) je orientační a slouží pouze pro kontrolu, zda respondent patří do skupiny, kterou jsem zkoumal.

Otázky číslo dvě až sedm zkoumají socioekonomický status respondenta. Zjišťuji typ školy, který respondent navštěvuje, velikost lokality, ve které respondent bydlí (počet obyvatel), způsob bydlení a základní majetkové poměry (rodinný a osobní majetek).

Otázky osm až dvanáct se týkají zkoumaného problému, využití volného času v jednotlivých obdobích: (1) před pandemií viru SARS CoV-2, (2) v době vyhlášených vládních opatřeních omezujících možnosti využití volného času a (3) po skončení vládních opatření, tedy reflektují současnou dobu²².

Jednotlivé otázky jsou zaměřeny na zjištění počtu hodin volného času, které měl (má) respondent v jednotlivých obdobích, na počet hodin volného času trávených organizovaně nebo neorganizovaně. Následující otázky směřují k podrobnému zmapování počtu hodin ve vybraných kategoriích jak organizovaného volného času, tak volného času neorganizovaného. Cílem bylo, aby respondent odhadl konkrétní počet hodin strávených danou činností v jednotlivých obdobích. Závěrečnou otázkou s výběrem odpovědi je pak subjektivní hodnocení respondenta, zda má /nemá dostatek volného času.

²² První období: do 11. 3. 2020, druhé období: od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021, třetí období: od 1. 9. 2021 do současnosti.

Předposlední otázka dotazníku je vázána na případné příčiny nedostatku volného času, pokud respondent v předchozí otázce odpoví ve smyslu „že nemá dostatek volného času“.

Úplně poslední otevřená otázka má za cíl získat popis změn mezi možnostmi trávení volného času v době vládních opatření a současnou dobou.

3.2 Výběr vzorku respondentů

Dotazníky v tištěné podobě byly distribuovány do škol, v online podobě byl dotazník zveřejněn na portále <https://www.vyplnto.cz>.

S dopisem oslovených třiceti škol jen devět škol bylo ochotno se do sběru dat zapojit. Záměrem bylo získat data ze škol v různých lokalitách, především z pohledu počtu obyvatel. Analogové dotazníkové šetření bylo uskutečněno u těchto typů škol:

- Pět základních škol, z tohoto počtu se tři školy nacházejí na pražských sídlištích, jedna škola je umístěna ve starší pražské zástavbě a jedna škola je umístěna v malé obci v okrese Praha – západ.
- Čtyři střední školy, z toho tři školy jsou gymnazijního typu²³. Jedno gymnázium je v lokalitě velkého pražského sídliště, jedno gymnázium ve starší pražské zástavbě a jedno gymnázium se nachází v menší obci okresu Praha – východ. Čtvrtá střední škola je pedagogické lyceum a je umístěna v Praze.

Dotazníky vyplněné na portále <https://www.vyplnto.cz> nelze přiřadit do žádného konkrétního školského zařízení, ale ze získaných dat lze vyčíst, že respondenti pocházejí spíše z různých škol mimo Prahu.

Dotazníky vyplnili respondenti ročníku narození 2010–2000. Průměrný věk respondentů je 15,5 roku, nejstarším respondentům bude letos 20 let. Nicméně v době, kdy byly poprvé vyhlášeny vládní opatření k omezení vlivu pandemie viru SARS CoV-2 bylo těmto respondentům 17 let, a tudíž mohli být zařazení do výzkumu, protože splňují kritéria kategorie „dospívající mládež“. I proto jsem tyto dotazníky do analýzy dat zahrnul.

²³ Dvě gymnázia jsou „státní“, jedno gymnázium je soukromé školské zařízení.

3.3 Popis sběru dat

Prvním krokem k získání dotazníků bylo oslovení jednotlivých školských zařízení dopisem adresovaným ředitelům, nebo jejich zástupcům. Kontaktní údaje na jednotlivé školy jsem našel na webových portálech. Například Středočeský kraj má přehledně zpracované portály „Základní školy – Středočeský kraj“²⁴ a „Střední školy – Středočeský kraj“²⁵. Také Hlavní město Praha má ucelené přehledné informace o školství s kontakty na jednotlivé školy. Z těchto internetových zdrojů jsem vybíral náhodným způsobem, ale s přihlédnutím velikosti lokality. Tento výběr byl takto uzpůsoben především proto, abych měl ve výzkumném projektu zastoupeny rozdílné velikosti lokalit (různá bydliště a také různé typy bydlení²⁶).

Na základě odpovědí na rozeslané dopisy jsem s některými kontaktovanými školskými zařízeními mohl navázat osobní kontakt, školy jsem tedy osobně navštívil a domluvil jsem konkrétní možnosti provedení dotazníkového šetření. Obvykle byly dotazníky rozdány v rámci konkrétních předmětů, na dvou školách (jedna základní škola a pedagogické lyceum) byly dotazníky vyplněny při výuce²⁷, na ostatních školách byly dotazníky vyplněny jako domácí úkol. Pokud byly dotazníky vyplňovány jako domácí úkol, tak je na nich znát občasná spolupráce rodičů, nebo starších sourozenců. Touto cestou bylo získáno 44 dotazníků. Zbýlých 6 analogových dotazníků bylo získáno náhodným oslovením rodičů, které osobně znám.

Ve druhé fázi sběru dat jsem připravil online verzi dotazníku na serveru „vyplnto.cz“²⁸. V této druhé fázi byly osloveny další základní i střední školy (jiné, než v prvním kole) dopisem na kontaktní adresy elektronické pošty. Součástí obsahu dopisu byl http odkaz na online dotazník. Touto cestou bylo získáno dalších 31 dotazníků.

Data ze získaných analogových dotazníků byly přepsány do aplikace MS Excel. K těmto datům byly připojeny data z online dotazníků. Vznikl tak ucelený soubor dat, ve kterém jsou

²⁴ <https://www.seznamskol.cz/zakladni-skoly/stredocesky-kraj/>

²⁵ <https://www.stredniskoly.cz/seznam-skol/stredocesky-kraj/>

²⁶ Byt, rodinný dům atp.

²⁷ Této výuky jsem se mohl osobně zúčastnit a mohl jsem tak možnost osobně odpovědět na případné dotazy respondentů.

²⁸ <https://www.vyplnto.cz/moje-pruzkumy/?id=77728>

zaznamenány odpovědi 81 respondentů. Analýza takto získaných dat je popsána v kapitole číslo 4 „Analýza dat“.

3.4 Rozhovory

Rozhovory byly provedeny v průběhu měsíce března 2023, po vyhodnocení dat z dotazníků. Byly osloveni všichni respondenti, u kterých jsem osobně zadával dotazníky²⁹. Byli tedy vynecháni respondenti, kteří dotazníky vyplňovali online a respondenti, u kterých se vyplňování dotazníků ujala některá z učitelek v dané třídě.

Přihlásilo se deset respondentů, po dohodě s jejich rodiči jsem vybral čtyři respondenty ve věku 14 a 16 let³⁰. Rodiče respondentů vždy souhlasili s provedením a nahráváním rozhovoru ještě před oslovením konkrétního respondenta.

Všichni respondenti žijí v Praze, jejich rodiny vlastní byt na sídlišti nebo bydlí ve vlastním domě³¹. Dvě respondentky mají mladší sourozence, dva respondenti jsou sami sobě sourozenci. Respondentky byly ve věku 14 a 15 let, respondent byl ve věku 16 let. V případě sourozenců mne zaujala možnost v rámci vyhodnocení rozhovoru využít možnost porovnat preference a skutečně strávený čas v rámci jedné rodiny. Tedy případný vliv výchovy v rodině.

Bohužel z možných respondentů, se kterými bylo možné uskutečnit rozhovor, žádní nežijí mimo hlavní město Prahu. U online dotazníků nebylo možné zjistit přesného respondenta, u respondentů z menších lokalit byly dotazníky vyplňovány ve spolupráci s příslušnou školou, ale nebyl jsem vyplňování dotazníků přítomen³².

Každý rozhovor začínal představením se a vyžádáním souhlasu s nahráváním. Rozhovory trvaly do deseti minut.

²⁹ Respondenti z některých škol i respondenti, kde znám osobně rodiče.

³⁰ Tři dívky, jeden chlapec.

³¹ Vždy dva a dva respondenti.

³² Nebyl jsem přímo přítomen v čase, kdy bylo vyplňování dotazníků zadáno. Obdržel jsem ze školy jen vyplněné dotazníky.

3.4.1 Osnova rozhovoru

Pro vedení rozhovoru jsem si připravil jednoduchou osnovu. Počítal jsem s polostrukturovaným typem rozhovoru, proto měla být osnova jen základním vodítkem, především pro začátek rozhovoru.

Osnova rozhovoru:

- Představení se respondentovi.
- Oznámení o nahrávání rozhovoru, vyžádání souhlasu s nahráváním.
- Úvod rozhovoru (vysvětlení, proč se tento rozhovor koná).
- Otázka číslo 1: věk respondenta.
- Připomenutí doby, která bude předmětem rozhovoru:
 - Doba před pandemií.
 - Doba vyhlášených opatření (pandemie).
 - Doba po skončení pandemie.
- Otázka číslo 2: Jak vidí respondent možnosti trávení volného času v jednotlivých obdobích?
 - Konkrétní činnosti v jednotlivých obdobích.
 - Měl respondent dostatek volného času v jednotlivých obdobích?
- Otázka číslo 3: Podrobnější rozvedení možností trávení volného času v době vyhlášených opatřeních:
 - Organizované činnosti.
 - Neorganizované činnosti.
- Otázka číslo 4: Jaké jsou současné aktivity respondenta ve volném čase?
- Otázka číslo 5: Změnily se nějak možnosti trávení volného času?
 - Porovnání doby před pandemií a současnosti.
 - Pokud „ano“, příčiny změny.
- Souhrn rozhovoru.
- Ukončení rozhovoru, poděkování respondentovi.

4 Analýza dat z dotazníkového šetření

K analýze dat jsem využil aplikaci Microsoft Excel. V této aplikaci byla data postupně zpracována tak, aby bylo možné datový soubor extrahovat do jednotlivých tabulek nebo grafů.

Dotazníky vyplnilo celkem 81 respondentů roku narození 2000–2010. Respondenti navštěvovali různé typy školských zařízení, co je dokumentováno v tabulce číslo 4.

Typ školského zařízení				
ZŠ, druhý stupeň	Gymnázium	Střední škola	Učební obor	Jiná škola
45	5	28	1	2

Tabulka 4: Typy školských zařízení, které respondenti navštěvují

Nejvíce respondentů navštěvuje druhý stupeň základní škola (56 %), což je pravděpodobně dáno tím, že na základních školách byl oslovený management ochoten více spolupracovat.

4.1 Počet obyvatel v místě bydliště a způsob bydlení

Z tabulky číslo 5 vyplývá, že 44 % respondentů žije ve městě s více než milionem obyvatel, tedy v Praze. Dále 19 % respondentů žije v obci s počtem obyvatel menším než 1 000 obyvatel a 21 % respondentů bydlí v obci s počtem obyvatel v rozmezí 1 000 – 10 000.

Počet obyvatel				
Méně než 1000	1000 – 10 000	10 000 – 100 000	100 000 – 1 000 000 000	Více než 1 000 000 000
15	17	9	4	36

Tabulka 5: Počet respondentů podle velikosti lokality bydliště

Většina respondentů (47 respondentů = 58 %) bydlí s rodinou v bytě, 32 respondentů (40 %) bydlí v rodinném domě. Jeden respondent uvedl, že bydlí „jinak“.

4.2 Majetkové zázemí respondentů

V rámci dotazníku jsem ve třech otázkách zjišťoval základní údaje o majetkových poměrech respondenta a jeho rodiny.

V otázce číslo pět jsem zjišťoval základní rodinný majetek. Celkové počty odpovědí respondentů vztahující se k rodinnému majetku ukazuje souhrně tabulka číslo 6.

Majetek, který respondent užívá v rámci rodiny					
Auto	Chata, chalupa	Zahrada	Televize	Připojení k internetu	Cvičební zařízení ³³
74	40	54	74	79	50

Tabulka 6: Rodinný majetek

Z dotazníků vyplývá, že většina respondentů má doma připojení k internetu (79 respondentů = 98 %, jen dva respondenti uvedli, že připojení k internetu doma nemají) a také většina rodin vlastní auto a televizi (shodně 74 respondentů = 91 %). Pro mne překvapivě celkem hodně respondentů uvádí, že v rodině mají k dispozici zahradu (54 respondentů = 66,6 %), celkem očekávaně respondenti bydlící s rodinou v Praze často vlastní chalupu nebo chatu (celkem 40 respondentů, z toho 34 respondentů bydlí v Praze v bytě, což znamená, že 94 % respondentů bydlících v Praze má možnost trávit volný čas na chalupě, nebo chatě).

V otázce číslo šest jsem zjišťoval dostupnost (nebo vlastnictví) obvyklého majetku pro osobní použití. Byly vybrány položky reprezentující sportovní náčiní (kolo, koloběžka, skateboard, kolečkové brusle), turistické vybavení a pak majetek související s digitálními technologiemi (mobilní telefon, tablet, počítač a herní konzole). Souhrn odpovědí respondentů ukazuje tabulka číslo 7. Výsledek dotazníkového šetření je v souladu s Robertsem (2022), který uvádí: „V roce 2021 polovina všech dětí vlastnila mobilní telefon ve věku 10 let a téměř všechny děti ve věku 13 let“.

³³ Cvičební zařízení bylo v dotazníku upřesněno poznámkou: „Například: rotoped, běhací pás, posilovací náčiní (činky, ...) apod.“

Osobní majetek respondenta								
Kolo	Koloběžka	Skateboard	Kolečkové brusle	Turistické vybavení ³⁴	Mobilní telefon	Tablet	Počítač	Herní konzole
72	54	30	47	46	79	35	77	34

Tabulka 7: Osobní majetek respondentů

Jen dva respondenti uvádějí, že nevlastní mobilní telefon (MT tedy vlastní 79 respondentů což činí 98 %). 77 respondentů (téměř 95 %) vlastní počítač a 72 respondentů (89 %) vlastní kolo. Relativně velký počet respondentů (57 %) vlastní turistické vybavení, stejně jako celých 58 % respondentů vlastní kolečkové brusle.

Obecně se dá říci, že většina respondentů vlastní jak určité sportovní vybavení umožňující aktivní trávení volného času, tak má také k dispozici majetek, který umožňuje pasivní trávení volného času (mobilní telefon, počítač, ale také televizi). Z tohoto zjištění se dá usuzovat, že velká část respondentů si může vybrat, jakým způsobem bude volný čas trávit, zda aktivně, či pasivně. Majetkové poměry u žádného respondenta nevykazují známky chudoby. Nedostupnost připojení k internetu nesouvisí s chybějícím vlastnictvím mobilního telefonu. Jedná se o rozdílné respondenty.

Závěrečná otázka mapující majetkové poměry respondenta (otázka číslo sedm) měla za cíl zjistit přibližnou částku zaokrouhlenou na celé tisíce, kterou rodina vynakládá za kalendářní měsíc na trávení volného času. Konkrétní výsledky odpovědí na tuto otázku jsou uvedeny v tabulce číslo 8.

Obvyklé náklady na trávení volného				
Méně než 1000 Kč	1000 – 2 000 Kč	2 000 – 3 000 Kč	3 000 – 4 000 Kč	Více než 4 000 Kč
20	37	8	3	11

Tabulka 8: Měsíční výdaje za respondenta na trávení volného času v běžném měsíci

³⁴ Jako turistické vybavení bylo v dotazníku upřesněno: „turistické oblečení, turistická obuv, stan, spacák, ...“.

Částka má reflektovat náklady na samotného respondenta v běžném měsíci.

Dva respondenti na tuto otázku v analogových dotaznících neodpověděli, takže N = 79. Nejvíce respondentů (37 %) odpovědělo, že jejich na ně rodina vynakládá měsíčně 1 000 – 2 000 Kč, 25 % respondentů odpovědělo, že na ně rodina vynakládá méně než 1 000 Kč měsíčně.

Celých 14 % respondentů odpovědělo, že jejich rodina na jejich osobu vynakládá částku více než 4 000 Kč měsíčně. U těchto respondentů jsem se snažil najít souvislost s velikostí lokality, kde bydlí a také souvislost s typem bydlení (byt nebo rodinný dům), ale žádné příčinné souvislosti ze získaných dat v tomto ohledu nevyplývají.

4.3 Jaká byla spokojenost s možností trávení volného času respondentů

Část dotazníku³⁵ měla za cíl zjistit, zda jsou respondenti spokojeni s možnostmi trávení volného času, v podstatě, zda byly možnosti dostatečné, či nikoli. Otázka mapující tento subjektivní pocit byla koncipována jako otázka s výběrem odpovědi a byla rozdělena na odpovědi porovnávající tři období³⁶. Všechny odpovědi respondentů souhrnně ukazuje tabulka číslo 9.

	Období I	Období II	Období III
Rozhodně ANO	33	21	25
Spíše ANO	38	26	32
Celkem kladné	71	47	57
Spíše NE	2	18	9
Rozhodně NE	4	10	9
Celkem záporné	6	28	18

Tabulka 9: Spokojenost / nespokojenost s možnostmi trávení volného času v jednotlivých sledovaných obdobích

Odpovědi respondentů ukazují, že nejvíce spokojenosti s možnostmi trávení volného času bylo v prvním období, tedy před vypuknutím pandemie viru SARS CoV-2. Ve druhém období spokojenost s možnostmi trávení volného času výrazně poklesla, což jednoznačně

³⁵ Otázka číslo 12.

³⁶ Období I: před pandemií, do 11. 3. 2020 / Období II: od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021 (vyhlášená vládní opatření) / Období III: od 1. 9. 2021 do současnosti.

přičítám spojitosti s vyhlášenými vládními omezeními dotýkajícími se využívání obvyklých možností trávení volného času. Velmi vhodně to dokreslují některé odpovědi respondentů, které byly uvedeny v otevřené otázce³⁷, která měla za cíl podrobněji určit příčinu případné nespokojenosti s možností trávení volného času ve druhém období³⁸:

- *„Když byl covid, tak jsem nemohla mít žádné kroužky. Tím pádem jsem čas trávila na mobilu a na počítači. bylo to pro mě nedostačující“.*
- *„Rodiče mě kvůli covidu omezovali kontakt s ostatními vrstevníky a dlouho jsem měla karanténu“.*
- *„Nedokázala jsem využít množství toho množství volného času ze začátku, až ke konci opatření jsem začala využívat času, který jsem mohla mít celou dobu pro sebe. Omezovalo mě, že jsem neměla přístup k přátelům“.*
- *„Během pandemie jsme moc nemohli chodit ven, byly zavřeny kroužky a nemohli jsme se stýkat se známými“.*
- *„Během Covidu mě máma moc nepouštěla ven“.*

V některých dotaznících se objevily i kladně pojaté podrobnější odpovědi, jako příklad uvádím tuto upřesňující odpověď: *„Myslím si, že například, když byl covid tak jsem mohla více využít volného času“.* Takto koncipované doplňující odpovědi se ale ve všech dotaznících vyskytly pouze dvakrát.

Z dat dále vyplývá, že ve třetím období, tedy po skončení omezení souvisejících s pandemií viru SARS Cov-2 se spokojenost s možností trávení volného času nevrátila na původní hodnoty, ani se jim příliš nepřiblížila. Vliv na to může mít i věkový posun respondentů v průběhu sledovaných období, protože někteří respondenti v této době končili docházku na základní škole a čekal je přestup na střední školu, nebo učební obor. Proto lze předpokládat, že možnosti trávení volného času se změnily nezávisle na vládních opatřeních. Tuto skutečnost ilustruje několik vybraných odpovědí:

- *„V tomto roce výše uvedeném bylo období přípravy na přijímací zkoušky, takže to mně omezovalo v trávení volného času“.*

³⁷ Otázka číslo 13.

³⁸ Odpovědi respondentů jsou přepsány nebo zkopírovány bez úprav, tedy i s případnými pravopisnými chybami.

- *„Příprava na přijímací zkoušky na střední školu“.*

Na závěr dotazníku³⁹ byla zařazena otevřená otázka „jak se změnilo možnosti trávení volného času, když porovnáte stav před vypuknutím pandemie (do 11. 3. 2020) a v současnosti (od 1. 9. 2021)“. Někteří respondenti uvedli zajímavé odpovědi, z nichž vybírám⁴⁰:

- *„Myslím si, že se změnilo hodně věcí, hlavně v tom, že toho dost nestíhám z hlediska školy, učení a tréninků. Vyhovovalo mi mít více volného času, a času sama na sebe, který teďka bohužel tolik nemám“.*
- *„Zlepšil se můj psychický stav, už nejsem v léčebně a žiju XD“.*
- *„Nijak závažně, 2021- nošení roušek“.*
- *„Mám hodně kroužků a práce do školy“.*
- *„Už nedokážu trávit volný čas tak jako předtím. Změnilo se hodně věcí, ale i to, že od pandemie je člověk raději sám než s přáteli nebo kýmkoliv“.*
- *„Nemám čas moc na své přátele a na sebe, hlavně kvůli škole ale i sportu, brigádě, rodině, které se chci co nejvíce věnovat, jiným zájmům, které si žádají čas“.*
- *„Mnohem víc si vážím mého volného času, ve kterém si můžu dělat co chci“.*
- *„Nějak výrazně se nezměnily“.*
- *„Teď se míň se socializuju, jsem víc na elektronice doma, ale začali jsme s rodinou hrát deskové hry“.*
- *„Skoro nijak, téměř vše se vrátilo do normálního fungování“.*

Výše uvedené vybrané odpovědi ukazují pestrost názorů na změnu možností trávení volného času. Jeden pól odpovědí ukazuje na zvyk, že se respondent i v současnosti tráví čas raději mimo sociální skupinu, druhý pól reflektuje názor, že se možnosti prakticky nezměnily.

³⁹ Otázka číslo 14.

⁴⁰ Opět jsou odpovědi respondentů přepsány nebo zkopírovány bez úprav, tedy i s případnými pravopisnými chybami.

4.4 Formy trávení volného času

V rámci dotazníkového šetření jsem zkoumal, jakou formou respondenti svůj volný čas tráví. Vybral jsem dvě základní polohy trávení volného času, a to formu organizovanou a neorganizovanou. Do organizované formy trávení volného času měl respondent započítat sumu hodin za týden (7 kalendářních dní včetně víkendu), které strávil ve sportovním klubu, školních zařízeních, ZUŠce nebo v nějakém zájmovém spolku. Pro neorganizovanou formu trávení volného času se měla započítat suma hodin strávených s kamarády, u počítače (mobilního telefonu apod.), s rodinou apod.

Při vyplňování dotazníků, kde jsem nebyl přímo přítomen (tedy i dotazník přístupný online), nebo jsem nevysvětlil postup a předpoklady pro vyplnění dotazníků došlo k tomu, že někteří respondenti pochopili otázky z tohoto bloku jinak, než jsem zamýšlel. Místo konkrétních počtů hodin za týden vyplnili příslušné kolonky jen systémem ANO / NE. Proto výsledky spojené s počtem hodin u formy trávení volného času, nebo u konkrétních činností nemají úplně takovou vypovídající hodnotu, jakou jsem předpokládal.

Forma trávení volného času se celkem logicky přesunula mezi jednotlivými obdobími⁴¹ ve prospěch neorganizovaného trávení volného času. To je jednoznačně dáno vyhlášenými vládními opatřeními spojenými s pandemií viru SARS CoV-2. Po ukončení vyhlášených opatření se do určité míry respondenti vrátili k organizované formě trávení volného času, ale z dat vyplývá, že ne ve všech případech.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že v době před pandemií⁴² trávilo volný čas organizovanou formou 55 respondentů (téměř 68 %), po ukončení opatření⁴³ se počet respondentů mírně zvýšil na 59 (73 %). Nicméně z dat také vyplývá, že k organizované činnosti se nevrátilo 7 respondentů, naopak 9 respondentů po ukončení pandemie nově začalo trávit čas organizovanou činností.

Z dat získaných dotazníkovým šetřením vyplývá, že všichni respondenti, co se k organizované činnosti nevrátili, bydlí v menších lokalitách (do 10 000 obyvatel) a také

⁴¹ První období: do 11. 3. 2020, druhé období: od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021, třetí období: od 1. 9. 2021 do současnosti.

⁴² První sledované období.

⁴³ Třetí sledované období.

všichni bydlí v rodině, jenž obývá rodinný dům. Naopak u respondentů, kteří nově začali trávit čas organizovaně, se takovýto závislý vztah vyčíst nedá. Poměr je 4 respondenti s bydlením v bytě, 5 respondentů s bydlením v rodinném domě. Jen v závislosti na velikosti lokality by se určitá závislost dat vysledovat dala: jeden z 9 respondentů bydlí v lokalitě do 10 000 obyvatel, osm respondentů bydlí v Praze⁴⁴.

Překvapivým údajem vyplývajícím z dotazníků je to, že i době, kdy byly vyhlášena striktní vládní omezení zaměřená na možnosti shromažďování mimo rodinu, uvádí 23 respondentů (28 %), že trávilo čas organizovaně. Z toho 20 respondentů bydlí v Praze a 8 respondentů někde na malé lokalitě (do 10 000 obyvatel). Vyplývá z toho, že přes striktní snahu kontakty mezi různými skupinami výrazně omezit, se tento záměr až v jedné třetině případů minul účinkem. Z mého subjektivního pohledu tak existovala celkem velká skupina respondentů, která i době omezení mohla trávit volný čas nějak organizovaně. Proto vlastní zkušenost vedoucího, kdy jsme, v souladu s vládními opatřeními, veškerou činnost oddílu přerušili, získala poněkud trpkou příchut'. Především proto, že data ukazují, že více než čtvrtina respondentů se mohla v nějaké formě organizované formě zúčastnit.

Z dotazníkových dat také vyplývá, že někteří respondenti mají velký počet hodin volného času týdně. Nejvyšší uváděné počty souhrnně ukazuje tabulka číslo 10.

Respondent	Období I			Období II			Období III		
	Org	NeOrg	Součet	Org	NeOrg	Součet	Org	NeOrg	Součet
Respondent #D22	30	80	110	20	100	120	40	90	130
Respondent #D46	2	61	63	0	97	97	0	84	84
Respondent #D24	8	43	51	10	35	45	11	20	31

Tabulka 10: Nejvyšší hodnoty volného času týdně

⁴⁴ Lokalita s více než miliónem obyvatel.

Respondent (respondentka) #D22 uvádí v dotazníkú prakticky neuvěřitelná čísla, protože v období po pandemii má v průměru denně 18,5 hodiny volného času denně. I respondent (respondentka) #D46 uvádí v dotazníkú prakticky neuvěřitelná čísla, protože v období po pandemii v jeho případě má v průměru denně 12 hodin volného času denně. Tato „fantastická“ čísla se objevila pouze u respondentů staršího školního věku a pouze v analogově vyplňovaných dotaznících. Je tedy otázkou, zda uváděné hodnoty odpovídají realitě. Vyplňování dotazníků přímo dětmi uvedeného věku tedy může mít úskalí v relevantnosti vyplněných údajů. Tento předpoklad by bylo nutné ověřit dalším výzkumem.

4.5 Vybrané činnosti při trávení volného času

Jedním z cílů dotazníkového šetření bylo ukázat, jak se změnily konkrétní činnosti trávení volného času respondentů.

K zjištění dat směřovaly dvě otázky, které měly za cíl konkretizovat jednotlivé činnosti. U organizovaných činností jsem zjišťoval pravidelnou účast ve školních zařízeních, kroužcích ve volnočasových zařízeních⁴⁵, účast na hodinách v ZUŠ, dále účast ve sportovních klubech a akcích zájmových spolků. U neorganizovaných činností jsem z mnoha běžných možností vybral činnosti spojené s online světem a sociálními sítěmi (mobilní telefon, hraním her na počítači, sledováním televize, případně poslechem hudby). Další vybrané činnosti jsou spojeny s fyzickými sociálními kontakty (čas strávený s partou kamarádů, přítelem – přítelkyní, s rodiči, sportem). Dále byly vybrány ještě další činnosti jako je čtení, hraní stolních her⁴⁶ a práce na zahrádce nebo na chalupě (chatě).

4.5.1 Činnosti organizované

Souhrnné výsledky za všechny vybrané obvyklé činnosti ukazuje přehledně graf číslo 1. Z analýzy dat vyplývá, že část respondentů se po skončení opatření zaměřených na potlačení pandemie viru SARS CoV-2 k původním činnostem nevrátila⁴⁷, nejvíce se tento pokles projevil u činností zabezpečovaných základními školami a sportovními oddíly (školy: –11

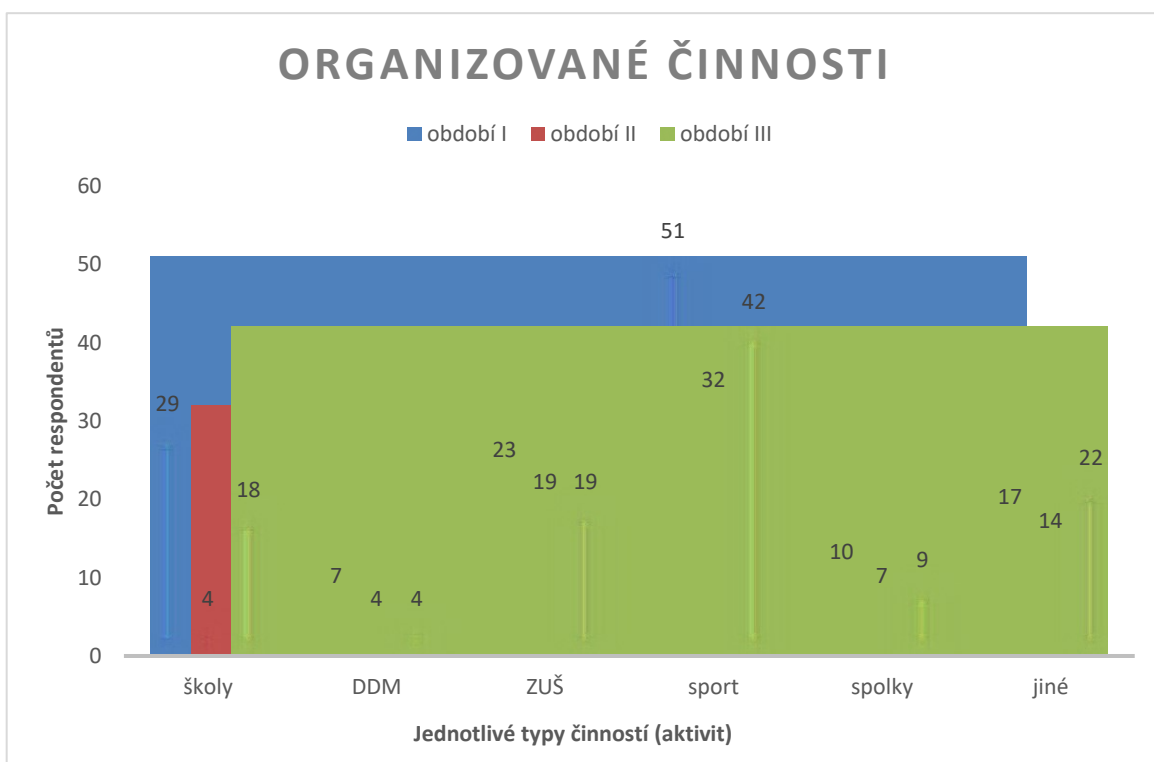
⁴⁵ Domy dětí a mládeže (DDM) nebo střediska volného času (SVČ).

⁴⁶ Mezi tyto hry zařazuji hry stolní, deskové, naučné atd. Jedná se ale vždy o hry mimo prostředí online, tedy hraní her s fyzickými spoluhráči.

⁴⁷ Porovnávám počet respondentů před vyhlášením opatření a po jejich skončení, kdy se běžný život vrátil do původních „kolejí“.

respondentů, sportovní oddíly: -9 respondentů). Nejmenší rozdíl se projevil v počtu respondentů, kteří navštěvovali aktivity zájmových spolků.

Dále z dat vyplynulo zajímavé zjištění, které jsem již zmiňoval v předchozích kapitolách a to, že i době vládních opatření (druhé období) zřejmě některé organizované činnosti byly v nějaké podobě dále umožněny. Zajímavé to je především u aktivit zabezpečovaných ZUŠ, je ve druhém období zřejmý mírný pokles (-4 respondenti) a tento stav zůstal zachován i ve

Graf 1: Absolutní počty respondentů ve vztahu k organizovaným činnostem volného času

třetím období, kde mezi jednotlivými obdobími není žádný rozdíl. Naopak velký rozdíl je zřejmý v možnosti zúčastnit se organizovaných aktivit u aktivit organizovaných základními školami a sportovními oddíly (školy: -25 respondentů, sportovní oddíly: -19 respondentů). Jednou z příčin toho, že se děti nevrátily po skončení opatření zpět k původně vykonávaným činnostem, může být to, že v době vyhlášených vládních opatření nebylo možné tyto aktivity provozovat, a tak si děti našly jiné činnosti, u kterých pak zůstaly i v době, kdy omezení skončila.

Z dotazníkových dat zároveň vyplývá, že respondenti, kteří se zúčastnili mého dotazníkového šetření, navštěvují především aktivity provozované školami, nebo

sportovními oddíly. Počet respondentů navštěvující činnosti organizované DDM je relativně malý, stejně jako počet respondentů navštěvující zájmové spolky.

Analýza dat v činnostech zajišťovaných základními školami

Z dat uvedených v dotaznících vyplývá, že v druhém období (od 12. března 2020 do 26. února 2021), kdy nebylo možné navštěvovat organizované aktivity z celkového počtu respondentů (-25 respondentů oproti období před pandemií), kteří uvádí, že se nezúčastnili organizované činnosti bylo 18 respondentů z Prahy (72 %) a 7 respondentů bydlí v lokalitě do 10 000 obyvatel (28 %). Ve třetím období (toto období začíná 1. září 2021) se už nevrátilo k organizované činnosti v základních školách 13 respondentů z Prahy a 7 respondentů z lokality do 10 000 obyvatel. Ale zároveň 9 respondentů uvedlo, že navštěvují nějakou činnost organizovanou základní školou (přestože předtím žádné činnosti organizované základními školami nenavštěvovali – ani před pandemií, ani v době opatření spojených s pandemií), z tohoto počtu je 8 respondentů z Prahy a 1 respondent bydlí v lokalitě do 10 000 obyvatel.

Organizované činnosti – jiné

Ještě se pokusím analyzovat organizované činnosti, které respondenti zařadily do kategorie „jiné“. Počet respondentů, kteří zvolili tuto kategorii je relativně vysoký, v období skončených vládních opatření více než čtvrtina (27 % ze všech respondentů, N = 81). Jedná se pro mne o překvapivě vysoké číslo, které neodpovídá znalostem o možnostech organizovaných činnosti volného času dětí.

Zároveň se dá z dat uvedených v dotaznících vysledovat, že nejvíce respondentů v období po pandemii (třetí sledované období) přibýlo právě v kategorii „jiné“. Celkově toto uvedlo 7 respondentů⁴⁸. Nicméně protože jsem s touto variantou odpovědi příliš nepočítal, v dotaznících jsem tuto kategorii podrobněji nezkoumal. Tuto skutečnost zpětně hodnotím jako můj nedostatek při sestavování dotazníku.

⁴⁸ Dva respondenti uvádějí, že naopak „jiné“ organizované činnosti již nenavštěvují (porovnáváno s prvním obdobím, tedy obdobím před pandemií), takže absolutní hodnota je pro třetí období + 5 respondentů.

4.5.2 Činnosti neorganizované

U činností, které respondenti tráví v rámci svého volného času neorganizovaným způsobem, vyplývá několik kategorií, kde je vidět změna v rámci jednotlivých období, především ve vztahu před pandemií a po jejím skončení. Zatímco počty respondentů, kteří trávili volný čas s telefonem, u televize nebo čtením se příliš nezměnil (rozdíly mezi jednotlivými obdobími jsou v počtech respondentů zanedbatelné), u kategorií „sport“, „čas strávený s partou kamarádů“, „výlety s rodiči“ a „hraní her na počítači“ je zřetelně vidět pokles v době vyhlášených vládních opatření (druhé sledované období). Přičemž u kategorie „sport“ a „výlety s rodiči“ ve třetím období nastal sice vzestup vzhledem k období druhému, ale počty respondentů se nevrátily do počtů před pandemií (první období). U kategorie „čas strávený s partou /kamarády“ nastal mezi druhým a třetím obdobím nárůst. Zdá se, že omezení sociálních kontaktů ve druhém období zapříčinil u respondentů chuť se o to více potkávat se svými vrstevníky po ukončení vládních opatření.

Velká část studií, zveřejněných v souvislosti s trávením volného času pandemie viru SARS CoV-2 uvádí, že se zvýšil čas používání digitálních technologií⁴⁹ na úkor fyzických aktivit. K těmto závěrům dospěly například studie: Moore a kolektiv. 2020, Auhuber Leo, 2019, Cosmo, 2021, Orben, 2020. Ve všech těchto studiích se uvádí, že tento pokles fyzických aktivit je špatný. Moore v závěru své studie doporučuje: „*aby se děti a mládež snažili nashromáždit 60⁵⁰ minut denně střední až intenzivní fyzické aktivity a pravidelně si hrát venku*“ (Moore, 2020). Z mnou zpracovaného dotazníkového šetření vyplývá, že 75 % procent respondentů tráví neorganizovanou sportovní činností 0,5 – 5 hodin týdně. Většina respondentů tedy toto doporučení tedy nesplňuje. Podrobnější rozbor dotazníkových dat souvisejících s touto problematikou uvádím na straně 48⁵¹.

Je zajímavé že u kategorie her „tradičních“⁵² je v době pandemie viru SARS CoV-2 vidět malý pokles a ve třetím období tento pokles pokračuje. Podle mých zkušeností a určitých předpokladů spojených se znalostmi možností trávení volného času dětmi se dalo

⁴⁹ U mnoha studií pojmenovaný jako „čas u obrazovky“.

⁵⁰ To znamená 7 hodin týdně doporučené fyzické aktivity.

⁵¹ Kapitola „Podrobnější analýza vybraných neorganizovaných činností“.

⁵² Deskové, stolní, karetní a jiné podobné hry. Nejedná se o hry na počítačích, nebo herních konzolích.

předpokládat, že naopak v době omezených sociálních kontaktů pouze na rodinu budou stolní hry více „v kurzu“. Data z dotazníků, ale tento předpoklad nepotvrdila.

Naopak se vcelku potvrdil předpoklad, že v době omezení trávení volného času venku budou respondenti více trávit volný čas s počítačem. A to nejen hraním her na počítači, ale také používáním počítače jako takového.

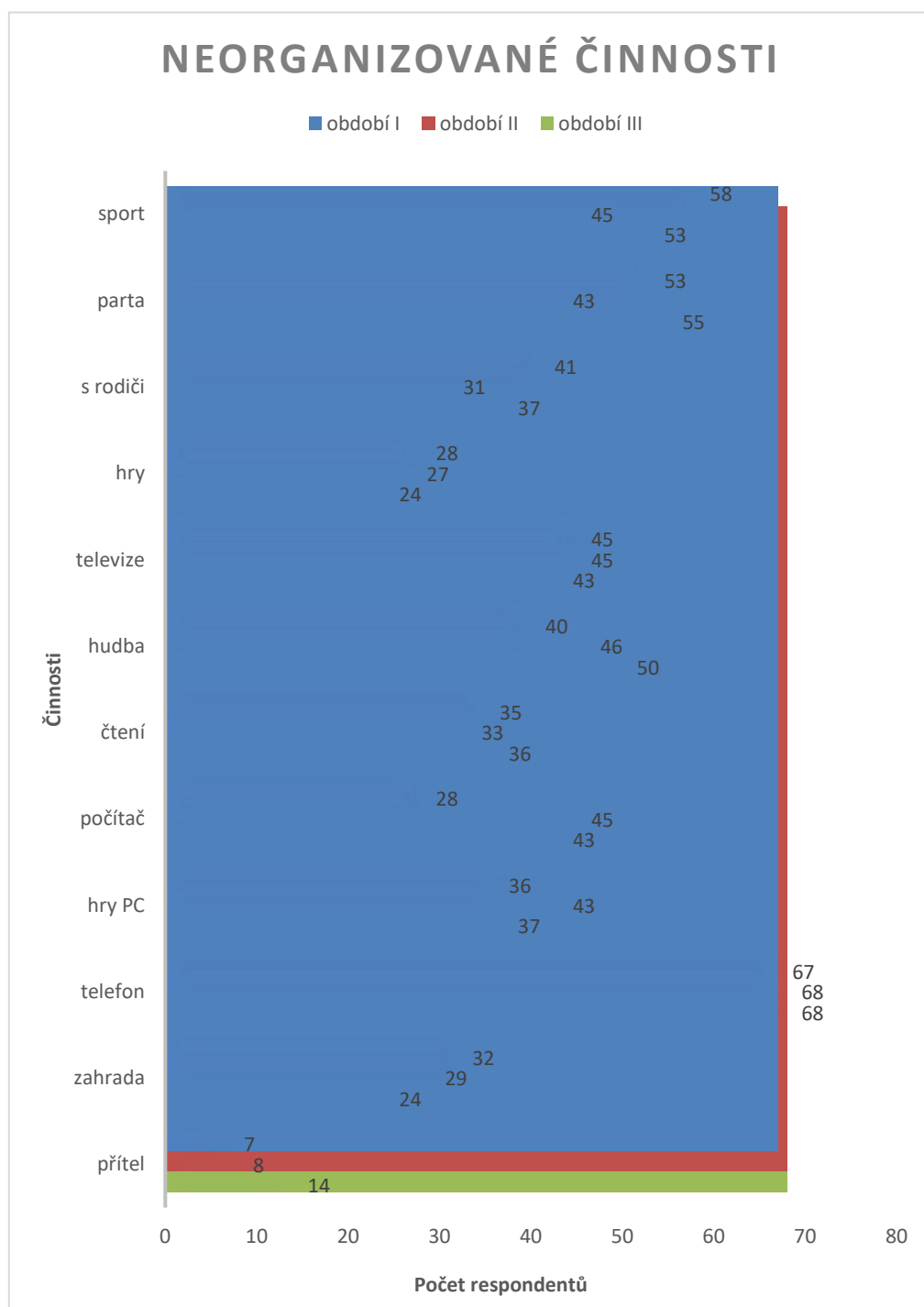
Zvýšené trávení času s digitálními technologiemi uvádí mnoho studií zveřejněných po ukončení proti pandemických opatření. Mimo jiné například studie zabývající se vlivem duševní pohody spojené s trávením volného času (Cosmo, 2021), studie popisující dopad propuknutí viru COVID-19 na pohybové a herní chování kanadských dětí a mládeže (Moore a kolektiv, 2020), dále také například studie s tématem sledování využití času, práce a volného času ve Spojeném království v období před, během a po pandemii Covidu-19 (Roberts, 2022). Ve všech těchto zmiňovaných studiích autoři upozorňují na spíše neblahé důsledky tohoto jevu (zvýšení času dětí a dospívajících trávených s digitálními technologiemi).

Nicméně v mém výzkumném šetření se tento trend neprokázal. Ukázalo se, že po zvýšení počtu respondentů mezi prvním a druhým obdobím, pak mezi druhým a třetím obdobím počet respondentů zase poklesl, více u kategorie „hraní her na počítači“, méně u pak využití počítače pro jiné aktivity. Dá se tedy říct, že vliv pandemie na případné problémové používání internetu se neprokázal.

Jedinou kategorií, kde se počet respondentů vždy výrazně zvýšil je kategorie „poslech hudby“. Mírně se také vždy zvýšil počet respondentů, kteří používali mobilní telefon, ale tento trend byl předpokládán. Data z dotazníkového šetření neukázala žádné velké přesuny v aktivitách směrem k trávení času na počítačích (telefonech) a na internetu. Z mého pohledu se ani v rámci druhého sledovaného období neprojevíly žádné zvýšené předpoklady pro problémové užívání internetu.

Zvláštní kategorií „čas strávený s přítelem /přítečkou“. V průběhu času přibývá respondentů, ale v tomto případě vidím zvýšený počet respondentů především proto, že velká část respondentů v době od počátku pandemie viru SARS CoV-2 prošla běžným tělesným a psychickým vývojem a v dnešní době jsou již dospívajícími osobami. Tudíž se

dá předpokládat, že určitá část respondentů navazuje první vážnější vztahy, a tak si buduje své sociální postavení a zkušenosti v souladu s běžným osobnostním vývojem. Názorný přehled o popisovaných souvislostech je vidět na grafu číslo 2.

Graf 2: Absolutní počty respondentů ve vztahu k neorganizovaným činnostem volného času

Podrobnější analýza vybraných neorganizovaných činností

Pro další, podrobnější, analýzu datového souboru jsem si vybral pět základních kategorií, které ukazují nejčastější činnosti při neorganizovaném trávení času. Tyto kategorie jsou:

- Mobilní telefon.
- Hraní her na počítači.
- Televize.
- Sportovní aktivity.
- Čas strávený s kamarády, s partou.

Celý datový soubor v těchto kategoriích jsem rozdělil na jednotlivé bloky podle počtu hodin za týden udávaný pro každou z kategorií jednotlivými respondenty. Rozdělení je následující:

- 0,1 – 5 hodin týdně.
- 6–10 hodin týdně.
- 11–20 hodin týdně.
- 21–30 hodin týdně.
- 31–40 hodin týdně.
- 51 a více hodin týdně.

Počty respondentů v jednotlivých časových blocích jsou dále děleny na jednotlivá období⁵³.

Vzhledem k tomu, že na otázku mapující konkrétní počty hodin strávených jednotlivými vybranými neorganizovanými činnostmi, neodpověděli 4 respondenti, je počet respondentů pro analýzu dat v této kapitole: $n = 77$.

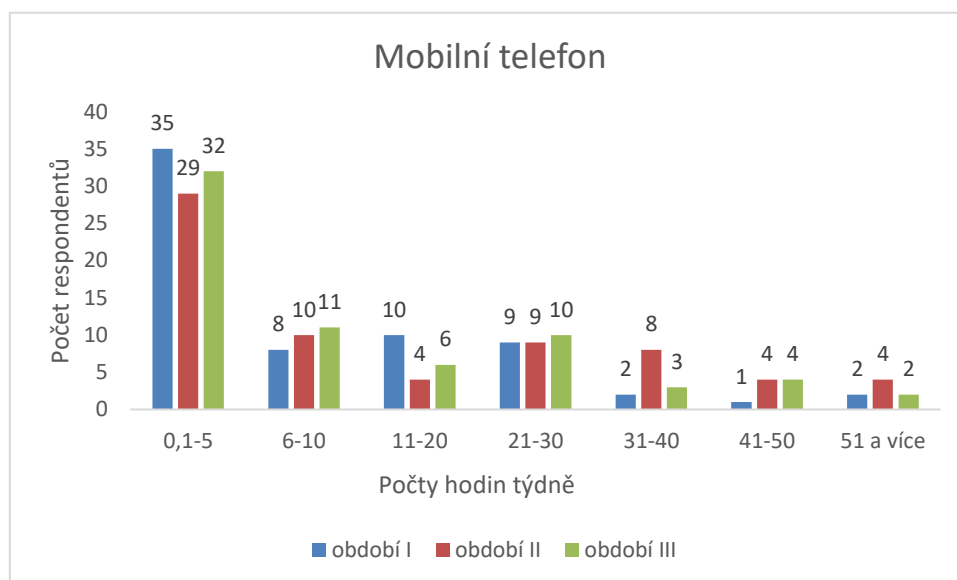
Výsledky v přehledné podobě ukazují grafy číslo 3 až 7.

Používání mobilního telefonu u dětí staršího školního věku a dospíváních se dnes stalo normou. Chytrý telefon již dávno neslouží jen pro telefonování a psaní zpráv SMS, ale slouží především k získávání informací, komunikaci na sociálních sítích⁵⁴, hraní online her a

⁵³ Období I: před pandemií, do 11. 3. 2020 / Období II: od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021 (vyhlášená vládní opatření) / Období II: od 1. 9. 2021 do současnosti.

⁵⁴ Typicky „Facebook“, „Instagram“, „Whatsapp“, „Messenger“, „TikTok“, nově také „Bereal“ atd.

mnoha dalším činnostem. V průměru jen 9,33 respondentů⁵⁵ uvedlo, že mobilní telefon nepoužívá.

Graf 3: Počet hodin týdně strávených s mobilním telefonem

Z grafu číslo tři vyplývá, že v období zákazu fyzického shromažďování⁵⁶ část respondentů začala používat mobilní telefon více hodin týdně. Projevilo se to především v oblasti 31–40 hodin týdně, kde přibýlo +6 respondentů. Celkově je ale počet respondentů stabilní, což ukazuje graf číslo 2⁵⁷, jen se v průběhu doby měnily hodnoty počtu hodin týdně, což názorně ukazuje graf číslo 3. Nárůst hodin s mobilním telefonem není ale nějak „hromadný“, dotýká se jen jednotek respondentů.

Hraní her na počítači je činnost, kterou společenské mínění spíše nepodporuje⁵⁸. Je často označována za rizikovou a v některých extrémních případech může přerůst v závislost, která je chápána jako společensky závadná. Zákaz vykonávání obvyklých organizovaných činností v době pandemie viru SARS CoV-2 mohl podpořit tuto činnost. Nárůst počtu respondentů mezi prvním a druhým obdobím je sice patrný, ale není nikterak extrémní. Činí +7 respondentů, což je 9 %. Naopak v prvním období udává 41 respondentů (53 %), že počítačové hry nehrálo, ve druhém totéž udává 34 respondentů (44 %). Ve třetím období

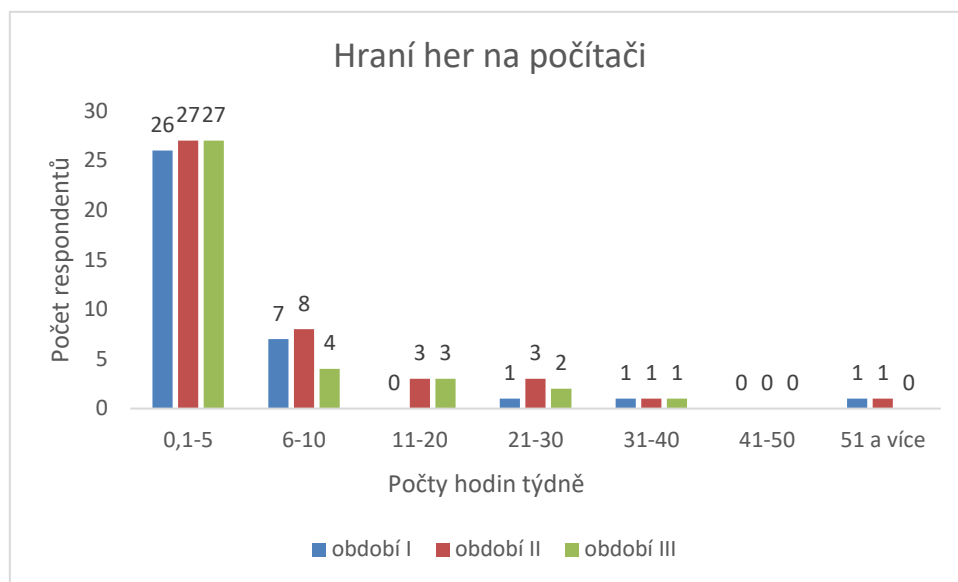
⁵⁵ Přesný počet respondentů v jednotlivých obdobích: 10–9–9.

⁵⁶ Červený datový sloupec.

⁵⁷ Přesný počet respondentů uvádějících používání telefonu v jednotlivých obdobích: 67–68–68.

⁵⁸ V některých studiích je hraní her na počítači bráno jako předpoklad pro problémové užívání internetu.

udává 37 respondentů, že počítačové hry hraje (48 %) a 40 respondentů, že počítačové hry nehraje (52 %). Z grafu číslo 4 také vyplývá, že jen velmi malá část respondentů hraje hry na počítači více než 10 hodin týdně. Toto považují za dobrou zprávu z pohledu skladby činností při trávení volného času dospívajících a starších dětí.

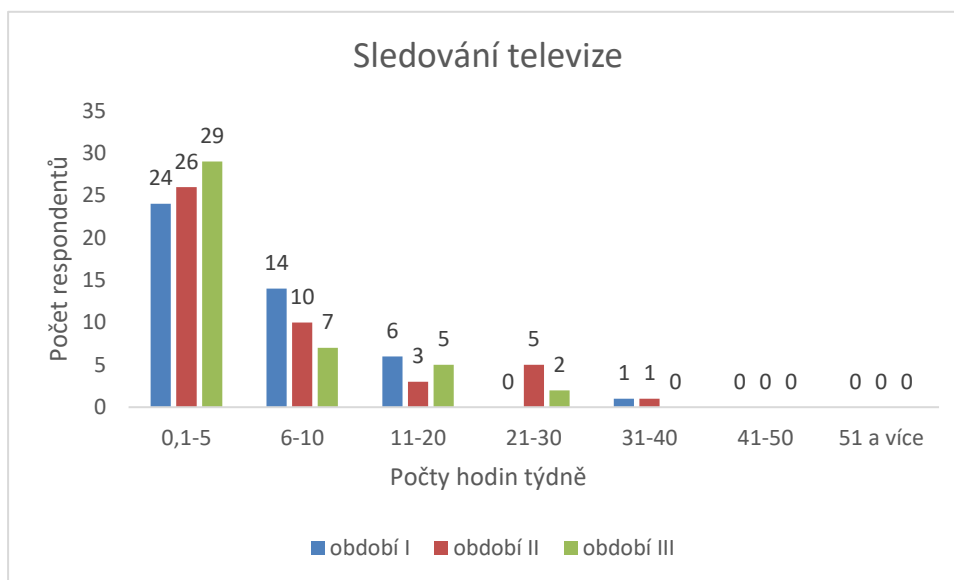

Graf 4: Počet hodin týdně strávených hraním her na počítači

Sledování televize patří k „tradičním“ pasívním volnočasovým aktivitám, nejen dětí, ale i dospělých. Dalo se předpokládat, že ve druhém sledovaném období se projeví nárůst počtu hodin strávených před televizí, ale výsledky z dotazníků tomu nenasvědčují. Počty respondentů v jednotlivých obdobích jsou stabilní (45-45-43), jen se mění doba sledování televize za týden. Na grafu číslo 5 je vidět zvýšení počtu respondentů je u časového bloku 21-30 hodin týdně (+5 respondentů) v rozmezí od prvního ke druhému sledovanému období. Extrémnější hodnoty (více jak 40 hodin týdně) nejsou vůbec v dotaznících zaznamenány.

Z dat také vyplývá, že 32,6 % respondentů (průměr z počtu respondentů, kteří uvádějí, že televizi vůbec nesledují, jenž je pro jednotlivá období 32-32-34) televizi nesledovalo v žádném ze tří sledovaných období. To znamená hodnotu 42 % respondentů, kteří televizi nesledují.

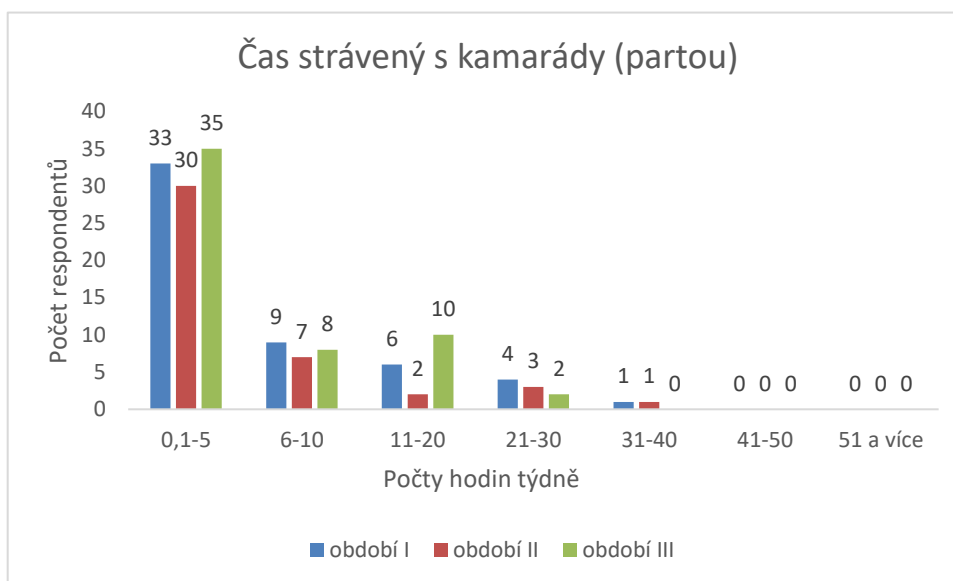
Z výsledků se dá usuzovat na to, že starší děti a dospívající tráví více volného času s mobilním telefonem a u počítače než u televize.

Graf 5: Počet hodin týdně strávených sledováním televize

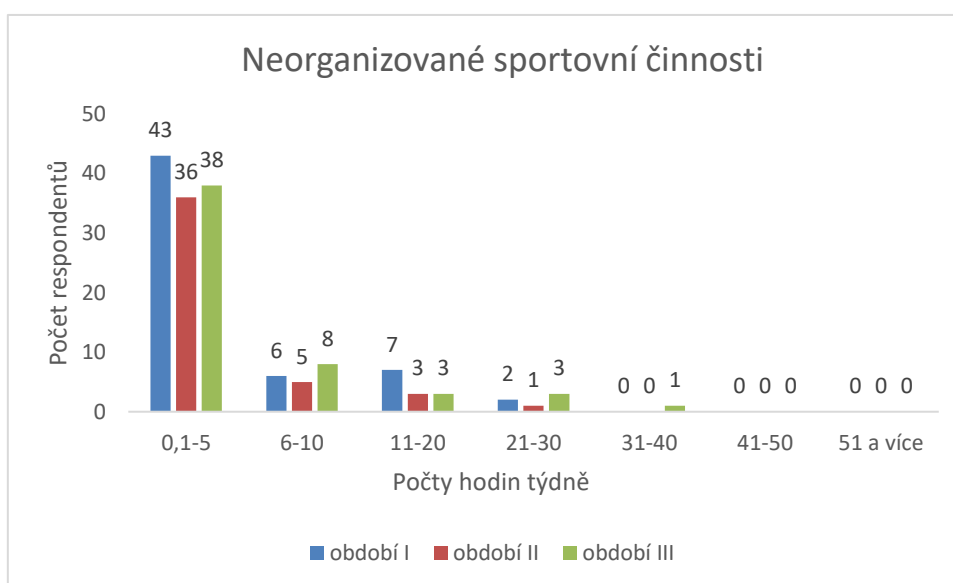
U volnočasových aktivit předpokládající fyzické sociální kontakty (grafy číslo 6 a 7) je vidět, že úplně chybí hodnoty hodin nad 41 hodin týdně (stejně jako u sledování televize). Čas strávený s kamarády uvádí více respondentů v současnosti než před pandemií. Vypadá to, jako kdyby omezení kontaktů v druhém období mělo za následek jejich zvýšenou potřebu po uvolnění omezení. Což může potvrdovat věta z rozhovoru s respondentem R4: „... asi jsem začal chodit víc ven, víc jsem si toho vážil“. Také ve studii zkoumající pohled dětí na protipandemická opatření Genningsová uvádí jednu výpověď respondentky (13 let): „... během opatření jsem nemohla ven a uvědomila jsem si, jak moc mi to chybí ...“ (Genningsová a kolektiv, 2020).

Pravidelně trávený čas s kamarády uvádí pro třetí období více respondentů než v prvních dvou obdobích (celkové počty respondentů v jednotlivých obdobích: 53–43–55).

Graf 6: Počet hodin týdně strávených s kamarády nebo s partou

Na grafu číslo 6 je vidět, že ve třetím období nastal vždy nárůst počtu respondentů⁵⁹, toto tvrzení platí pro první tři časové bloky (0,1-5 hodin, 6-10 hodin a 11-20 hodin).

Graf 7: Počet hodin týdně strávených neorganizovanou sportovní činností

U neorganizovaných sportovních činností se dá říct, že počet respondentů víceméně kopíruje možnosti, které byly omezeny především v době vyhlášených vládních opatření ve druhém

⁵⁹ Oproti druhému období a ve dvou časových blocích i oproti prvnímu období.

sledovaném období⁶⁰. Celkové počty respondentů pro jednotlivá období jsou: 58-45-53. Z pěti vybraných kategorií tedy měla vládní opatření vyhlášená v době pandemie viru SARS CoV-2 největší vliv na sportovní činnosti. Z dat je zřejmé, že ne všichni respondenti se ke sportovním činnostem po ukončení opatření (třetí sledované období) navrátili.

Z dotazníkových dat také vyplývá že v jednotlivých sledovaných obdobích se neorganizovaných sportovních aktivit vůbec nezúčastňuje průměrně 25 % respondentů, což nepovažují za dobré zjištění. Absolutně jsou počty pro jednotlivá období: 19-32-24.

⁶⁰ Od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021.

5 Analýza dat získaných z rozhovorů

Rozhovory provedené se čtyřmi respondenty v průběhu měsíce března 2023 ukázaly především, že pokud se dotazníková data ověří hlubším zkoumáním, tak se projeví některé souvislosti, které nelze zjistit pomocí dotazníků.

Všichni respondenti, jak už jsem uváděl, žijí v Praze, jejich rodiny obývají byt na sídlišti nebo bydlí ve vlastním domě. Respondentky jsou ve věku 14 a 15 let, respondent je ve věku 16 let. Dvě respondentky mají mladší sourozence, dva respondenti jsou sourozenci.

Rozhovory byly zaměřeny na zjištění, které se vážou k trávení volného času a to postupně ve všech třech sledovaných obdobích⁶¹. Přepis rozhovorů je přiložen jako příloha číslo 3, 4 a 5.

Všichni respondenti se shodně v době po skončení pandemie nevrátili k některým volnočasovým činnostem, které před pandemií byly součástí jejich běžného trávení volného času. Jedná se především o organizované volnočasové činnosti (respondentka R1, věk 14 let: sportovní florbalový kroužek, respondentka R2, věk 15 let: kroužek kreslení, respondentka R3, věk 14 let: kroužek sebeobrany a respondent R4, věk 16 let: fotbal). U respondentky R1 a respondentky R2 pravděpodobně příčinou nebyly vládní opatření v době pandemie, protože z rozhovorů vyplývá, že obě volnočasové aktivity pokračovaly i v době vyhlášených vládních opatření.

Podle vyjádření respondentky R1 florbalový kroužek probíhal méně často, ale byl online. Respondentka R1 říká „... *myslím ten florbal, když byla ta pandemie, tak jsme ho měli online. Takže jsem se připojovali, a tak jsme trénovali ... no, dělali jsme rozcvičku a pak si tam jen pinkali míčkem*“⁶². Upřímně si neumím představit, jestli takto strávený volný čas měl nějakou pozitivní hodnotu pro respondentku, ale minimálně to, že se děti nějak řízeně pohybovali v době, kdy jiné fyzické aktivity byly omezeny, mohlo mít kladný význam.

Respondentka R2 zase uvádí, že v době vyhlášených opatření mohla navštěvovat kroužek kreslení. Na otázku „Mohla jsi někam chodit?“ říká: „... *na kreslení, ale byly jsme tam*

⁶¹ Období před pandemií (tedy do 11. 3. 2020), období s vyhlášenými vládními omezeními (od 12. 3. 2020 do 26. 2. 2021) a období od 1. 9. 2021 do současnosti.

⁶² Citace je doslovná, přepsána ze záznamu rozhovoru, tedy i s případnými pravopisnými chybami.

s rouškama...“. Přestože se tento poznatek nedá nijak zobecnit, je možné, že i době vyhlášených vládních opatření organizované volnočasové aktivity nějakým způsobem fungovaly, což dokládají i data z dotazníkového šetření. Tento poznatek více rozebírám v kapitole 4. 5. 1⁶³.

Z všech rozhovorů také vyplývá, že respondentky se v době zrušení různých omezení způsobených pandemií viru SARS CoV-2, už k některým volnočasovým činnostem nevrátili. Respondentka R1, věk 14 let, opustila sportovní kroužek florbalu, což komentuje slovy: *„... mně to pak už přestalo bavit, takže jsem skončila“*, což by se mohlo považovat za vliv pandemie. Dá se předpokládat, že kdyby žádná omezení nenastala, respondentka R1 florbal „nezavrhla“. I v případě respondentky R3 můžu konstatovat, že může být zaznamenán vliv pandemie, protože říká: *„... přestala jsem dělat tu sebeobranu, jak jsem na ní dlouho nebyla, tak mne to přestalo bavit...“*. V průběhu rozhovoru se ale ukázalo že časem respondentka pocítila: *„... nějak mi chybí ten pohyb ...“* a tak konstatuje *„... a teď se vracím na tu sebeobranu...“*. Návrat k „předpandemické“ volnočasové organizované aktivitě tedy nakonec u respondentky R3 nastal, ale chtělo to určitý čas potřebný k poznání, že jí tato aktivita chybí.

Respondentka R2 skončila s kroužkem kreslení, ale zde je úplně jiné příčina: nedostatek volného času. Jak uvádí: *„minulý rok jsem chodila, teďkonc nemůžu, protože mám spoustu doučování“*. Respondentka R2, věk 15 let, bude v tomto školním roce dělat přijímací zkoušky na střední školu, a jak v jiné části rozhovoru uvádí: *„... čtyřikrát tejdne mám doučování, takže chodím jen na to lezení“*. Respondentka R2 by tedy ráda pokračovala jak v kroužku lezení, tak v kroužku kreslení (před pandemií navštěvovala dva kroužky kreslení), ale povinnost doučování jí to neumožní. Stejný důvody (doučování) uvádí v rozhovoru i respondentka R3, věk 14 let: *„... přestala jsem dělat tu sebeobranu ... na kytaru jsem taky v podstatě potom přestala chodit a místo toho jsem si teď díky škole vzala doučování. Mám dvakrát týdně doučování...“*. Doučování u respondentky R3 tedy nahradilo organizované volnočasové činnosti a to přesto, že ještě není v posledním ročníku základní školy.

⁶³ Kapitola „Vybrané organizované volnočasové činnosti“.

Respondent R4, věk 16 let, se k organizované formě hraní fotbalu nevrátil, ale v současnosti hraje s kamarády tzv. „haunspalskou ligu⁶⁴“, což je amatérská fotbalová soutěž s velmi dlouhou tradicí. Vyměnil tedy organizované hraní fotbalu ve sportovním oddíle za organizované hraní fotbalu s kamarády.

Z výše uvedených úryvků se dá vyvodit, že vliv na vykonávané volnočasové aktivity po ukončení pandemie je různorodý. Svoji část vlivu mají opatření v době pandemie, které mohou být příčinou ztráty zájmu o danou konkrétní volnočasovou činnost, ale zároveň působí i vliv psychického a fyzického dospívání respondentů. Zájmy a možnosti se právě kolem věku 15 let výrazně mění, což je dáno obvyklým fyzickým a psychickým vývojem.

Fyzické a psychické dozrávání, dle mého soudu, také souvisí s mírným navýšením času, který obě respondentky věnují mobilním telefonům a případnému hraní na nich. Například u respondentky R1 došlo k tomu, že před pandemií měla omezený přístup k internetu a mobilnímu telefonu, který ji určitými pravidly omezili rodiče. V průběhu pandemie a po jejím skončení již byla starší, a tak rodiče omezení ukončili. Přesto se z respondentky R1 nestal náruživý hráč mobilních nebo počítačových her. Konkrétně u respondentky R1 se tedy dá vysledovat vliv rodinných pravidel při používání digitálních technologií. Také u respondentky R3 se po skončení pandemie projevuje snaha být více „na mobilním telefonu“, ale opět, dle mého soudu, se nejedná o nějaký problémový jev. Určitě se neprokázalo, že by respondentky měly problém s „problematickým využíváním internetu“.

Shodou okolností se zdá, že jsem vybral dvě respondentky spíše introvertního zaměření, a naopak respondentka R3, věk 14 let, spolu s respondentem R4, věk 16 let, jsou spíše extroverti. Respondentka R1 a respondentka R2 netráví volný čas příliš s partou kamarádů (vrstevníků). Respondentka R2 si hodně čte, kreslí a poslouchá hudbu, Respondentka R1 se dívá vcelku často na televizi, když je venku hezky, tak chodí ven, ale jen někdy s kamarády.

Naopak respondentka R3, věk 14 let, i respondent R4, věk 16 let, jsou s vrstevníky v kontaktu často, respondent R4 především kvůli hraní fotbalu a respondentka R3

⁶⁴ Odkaz na informace o uvedené fotbalové soutěži: <https://www.psmf.cz/souteze/2023-hanspalska-liga-jaro/>

s kamarády „chodí ven“. Jak uvádí v rozhovoru (část rozhovoru týkající se doby pandemie): „... v podstatě jsme byly venku skoro pořád. Dokud bylo světlo, byly jsme venku. A to jsem fakt chodila ven každé den...“. Takže opět, jak jsem již uváděl v jiných kapitolách⁶⁵, se ukazuje, že ani vládou vyhlášená omezení v době pandemie viru SARS CoV-2 v tomto konkrétním případě neměla na setkávání se s vrstevníky příliš vliv.

Zároveň se v rozhovoru s respondentem R4, věk 16 let, potvrdila moje úvaha, kterou uvádím v kapitole 4. 5. 2 na straně 46, že nedostatek fyzických kontaktů s vrstevníky mohl zapříčinit jejich zvýšenou potřebu po skončení omezujících opatření. Respondent R4 říká: „... v té době pandemie jsem trávil většinu času doma, chodili jsme s kamarádama ven tak jednou za tři, čtyři dny. Takže asi jednou za týden cca...“. V další fázi rozhovoru⁶⁶ pak respondent R4 říká: „Tak, já jsem dělal pořád ty samý věci. Chodil jsem ven s kamarády, fotbal a takovýhle věci. Ale plus jako po té pandemii jsem si uvědomil jako hodně věci. Začal jsem hodně chodit do fitka cvičit, takže to bylo taková změna po té pandemii a (chvilí přemýšlení) asi jsem začal chodit víc ven, víc jsem si toho víc vážil ... ven jsem začal chodit s kamarádama“.

Je zřejmé, že vrozené osobnostní rysy jednotlivých jedinců se projevují v prioritách, jaké volnočasové aktivity daný jedinec preferuje. To potvrdily i provedené rozhovory.

⁶⁵ Kapitola 4. 4, strana 38.

⁶⁶ Tato část rozhovoru se již dotýká trávení volného času v současné době.

6 Souhrn výsledků výzkumného šetření

Data získaná v dotazníkovém šetření reprezentují relativně bohatou škálu respondentů. Jak po stránce bydliště v určité velikosti lokality, tak po stránce majetkové. Ze sociálních faktorů vyplývá, že v Praze žije 44 % respondentů, 39 % respondentů pak žije v menších lokalitách (do 10 000 obyvatel). Zároveň z dat vyplynulo, že většina respondentů (58 %) bydlí v bytě. Při analýze dat se ale nepodařilo objevit nějakou příčinnou souvislost mezi velikostí lokality, nebo typem bydlení, která by ovlivňovala konkrétní činnosti trávení volného času, nebo měla vliv na trávení volného času organizovanou /neorganizovanou formou.

V souladu s některými studii (Roberts, 2022 a Genningsová a kol., 2020) se jednoznačně ukázal vliv opatření v souvislosti s pandemií viru SARS CoV-2 na zvýšení počtu hodin volného času. V době pandemie, a tedy v době aplikování opatření se volný čas respondentů skokově zvýšil a po skončení pandemie se již navrátil na původní před pandemické hodnoty. Roberts uvádí, že ve Spojeném království činil volný čas u studií zkoumaných respondentů před zavedením opatření 312 minut denně. V době proti pandemických opatření se zvýšil až na 383 minut denně a po skončení opatření sice klesnul, ale nevrátil se před pandemickou hodnotu (po ukončení opatření měli respondenti v průměru 348 minut volného času denně). „*Opatření způsobila nárůst volného času*“ (Roberts 2022). Zvýšení doby, kdy respondent má „volný čas“ se prokázalo také u mého výzkumného šetření. Naopak se neprokázalo, že po skončení opatření měli respondenti více volného času než před vypuknutím pandemie. Tento stav byl způsoben očekávaným přechodem na jinou školu (příjímací zkoušky na SŠ), z tohoto důvodu měli respondenti z mého výzkumného šetření méně volného času než před vypuknutím pandemie. Ilustruje to jedna z odpovědí z dotazníku: „*V tomto roce výše uvedeném bylo období přípravy na přijímací zkoušky, takže to mně omezovalo v trávení volného času*“.

Po stránce vlastnictví majetku data ukázala, že naprostá většina respondentů vlastní mobilní telefon⁶⁷, a má přístup k síti internet⁶⁸ Také k počítači má přístup většina respondentů⁶⁹. Je tedy zřejmé, že toto jsou technologie, které výrazně ovlivňují možnosti trávení volného času dané věkové kategorie. Téměř všechny rodiny vlastní auto a televizi⁷⁰.

Hodně rodin má možnost trávit volný čas na chatě nebo chalupě, případně na zahradě, ale počty respondentů, kteří skutečně takto svůj čas tráví je nižší. Zatímco přibližně polovina respondentů má k dispozici výše zmíněný majetek, čas činnosti s tímto spojenými tráví jen 31 % a ještě jejich počet klesá pro jednotlivá sledovaná období. Názorně to ukazuje analýza dat uvedená v kapitole 4.2 a 4.5.2.

Ze sportovního vybavení většina respondentů vlastní kolo⁷¹, ale i vlastnictví ostatních vybraných sportovních náčiní pro individuální trávení volného času vykazuje relativně vysoká čísla. Starší děti i dospívající tedy mají dobré možnosti, jak sportovat a také se tento fakt projevuje tak, že sportování uvádí ve všech obdobích průměrně 67 % respondentů, což je dobrý stav. I když se počet sportujících respondentů nevrátil plně k počtům před pandemií, i tak je vysoký⁷².

Z dat získaných dotazníkovým šetřením se tedy dá vysledovat skutečnost, že mladá generace (děti staršího školního věku i dospívající mládež) mají možnosti trávení volného času velmi pestré. Mají možnost provozovat individuální sportovní činnosti a také mají velmi velké možnosti, jak trávit volný čas u počítače, s mobilním telefonem a vůbec v online prostoru.

V porovnání s některými studii (například Auhuber Leo, 2019, Moore a kolektiv, 2020 a také Cosmo, 2021) se neprokázalo, že zvýšený čas strávený s digitálními technologiemi má nějaký dopad na návyky trávení volného času po skončení opatření. Ke stejnému zjištění dospěla také studie, která souhrnně mapovala longitudinální studie v souvislosti vztahu mezi „časem u obrazovky a duševním zdravím mladých lidí“ (Tangová a kol, 2021). V tomto

⁶⁷ Jen dva respondenti uvedli, že mobilní telefon nevlastní.

⁶⁸ Také zde dva respondenti uvedli, že tomu tak není, ale nejsou to stejní respondenti, co nevlastní mobilní telefon.

⁶⁹ 95 %

⁷⁰ Shodně 74 respondentů, což je 91 %.

⁷¹ 89 %

⁷² 53 respondentů, což činí 68 % (n = 77).

systematickém přehledu, do kterého bylo zařazeno 35 studií z několika databází bylo zjištěno, že „souvislost mezi *časem stráveným na obrazovce a následnými depresivními symptomy je malá, až velmi malá*“ (Tangová a kol, 2021, závěrečná kapitola studie). Ostatní studie upozorňují na to, že čas strávený u obrazovek (mobilní telefon, počítač, televize) se sice již od roku 2017 zvyšuje, ale v žádné z těchto studií nebyl prokázán vliv na ostatní volnočasové aktivity, s výjimkou poklesu fyzických aktivit (Paterson a kol., 2021 nebo Moore a kolektiv, 2020). Studie Cosmo a kolektivu naopak dokládá, že zvýšený čas u obrazovek, především mobilních telefonů, může mít i kladný dopad na respondenta. V diskuzi v uvedené studii autorka uvádí: *„Nícméně v případě používání chytrých telefonů, které je v dnešní době ústředním bodem života dospívajících, nedávné důkazy ukazují, že chytré telefony mohou být používány ke zmírnění nudy během nestrukturovaného volného času, ale také nabízejí příležitost k odpočinku a interakci s přáteli s nízkým nasazením“* (Cosmo, 2021). Podobné zjištění přináší také studie Robertse, kde uvádí *„Výzkum Ofcom ukazuje, že děti a mladí lidé jsou největšími konzumenty a přispěvateli na stránky sociálních médií a dalších online služeb, a ještě více se zapojili, když byli zavřeni ve svých domovech“* (Roberts, 2022). Výše uvedený text ilustruje, že zvýšené používání digitálních technologií nemusí být nutně „na škodu“. Stejný pohled na problematiku zvýšeného užívání digitálních technologií se prokázal i mé práci. Neprojevilo se vliv omezení v tom duchu, že by některý z respondentů neúměrně více věnoval čas digitálním technologiím. Čas strávený s mobilem nebo počítačem se sice navýšil, ale nijak výrazně. A především se tento čas se nějak zásadně nenavýšil⁷³ na úkor ostatních aktivit.

V souladu s výše uvedeným se v mém výzkumném šetření **neprokázal významný nárůst respondentů, kteří v důsledku omezení souvisejících s potlačováním vlivu pandemie viru SARS CoV-2 „propadli“ počítačovým hrám, trávení volného času s mobilním telefonem, nebo sledování televize.** Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že jednotliví respondenti změnili formy trávení volného času, myšleno v porovnání před pandemií a po skončení pandemie, ale příčiny nejsou jednoznačné. **Předpoklad, že na změnu forem, případně priorit a preferencí, jak trávit svůj volný čas, měla vyhlášená**

⁷³ Myšleno čas strávený u počítače nebo s mobilním telefonem.

opatření v době pandemie, se nepotvrdil. Z mého pohledu je zřejmý souběh vlivu vládních opatření směřujících k potlačení důsledků pandemie viru SARS CoV-2 a zároveň také vliv psychického a fyzického zranění jednotlivých respondentů.

Provedené rozhovory a jejich rozbor pak ještě více umocnil pocit, že nelze určit jednu hlavní příčinu změn v trávení volného času respondentů. Projevuje se, jak vliv omezujících opatření v době pandemie, tak i vliv psychického a fyzického zranění vybraných respondentů. Omezení fyzického kontaktu s vrstevníky se určitě projevil, ale po ukončení opatření se volnočasové aktivity všech respondentů, se kterými byl veden rozhovor, navrátily k běžnému standartu.

Závěr

Prvním podnětem pro napsání této diplomové práce byla osobní zkušenost se změnami priorit v oblasti trávení volného času dětmi – členy oddílu, který dlouhodobě vedu. V době po ukončení opatření, které provázely pandemií viru SARS CoV-2 se najednou, bez předchozích náznaků, začala měnit členská základna. A to mne donutilo přemýšlet, zda se jedná pouze o lokální jev, projevující se v našem oddíle, nebo se jedná o jev více rozšířený. Vycházel jsem z předpokladu, že důvodem ke změně v konkrétních aktivitách při trávení volného času dětí staršího školního a také dospívající mládeže, byla uplatňovaná vládní opatření v době pandemie viru SARS CoV-2. Především celkem dlouhé omezení týkající se možností účasti na organizovaných činnostech spojených s trávením volného času. Předpokládal jsem také vliv omezení možností trávit čas ve vrstevnických skupinách, což může mít vliv především na budoucí vztahy respondentů.

Mnohé současné, nebo nedávno zveřejněné studie uvádějí, že během pandemie se zvýšilo penzum volného času dětí a dospívající mládeže. Tento celkový volný čas se zvýšil až o několik desítek minut denně, Roberts (2022) píše: „*Hlavním příjemcem veškerého času ušetřeného na jiné využití byl celkový volný čas*“. Ve stejné studii se uvádí, že v době aktivních proti pandemických opatření vzrostl celkový volný čas dětí ve Spojeném království o 67 minut denně (z 312 minut na 383 minut), což je zhruba o 8 hodin týdně. Po ukončení opatření sice celkový volný čas dětí mírně snížil, ale stále byl vyšší než před vypuknutím pandemie (348 minut denně).

Kromě zvýšení celkového volného času zároveň zapůsobil faktor, kdy ve většině zemí Evropy byly přijímány nějaká omezující opatření, které zakazovaly fyzický kontakt osob mimo rodinu, nebo dokonce zakazovaly vůbec se pohybovat mimo domov, je zřejmé, že zvýšené množství volného času se muselo promítnout ve volnočasových aktivitách, které se mohly vykonávat v souladu s těmito opatřeními.

To se zákonitě muselo projevit ve skladbě volného času dětí i dospívající mládeže. Většina zdrojů, které jsem využil při psaní této diplomové práce, uvádí, že se zvýšil čas strávený „u obrazovky“, tedy u počítače, mobilního telefonu, nebo televize. Toto zjištění koresponduje i s výsledky mého výzkumného šetření. Zvýšený čas strávený s digitálními technologiemi šel na úkor celkově zvýšeného volného času a také na úkor času tráveného fyzickými

aktivitami, především sportovními, či aktivitami ve venkovním prostředí. Je to logické: ven se nesmělo, většina kolektivních aktivit mimo domov byla zakázána, a tak děti a dospívající přešli ještě více k aktivitám, které vykonávali již před vypuknutím pandemie. Fyzický kontakt nahradili kontaktem přes sociální sítě, aktivitami na počítačích, případně zvýšeným čase stráveným hraním počítačových her. Tato problematika je popsána například ve studiích autorů Genningsová s kolektivem (2020), Moore s kolektivem (2020), Auhuber (2019), Cosmo (2021), Paterson s kolektivem (2021) a Orben s kolektivem (2020). Všechny tyto studie upozorňují na spíše neblahý vliv volnočasových činností trávených s digitálními technologiemi. Jen jedna studie z využitých zdrojů tento vliv rozporuje, a to studie autorů Tangová a kolektiv (2021). V mé diplomové práci jsem dospěl k podobným závěrům jako v poslední jmenované studii.

Na základě studie uvedených zdrojů a na základě osobní zkušenosti jsem připravil a provedl výzkumné šetření, které se skládalo z kvantitativní i kvalitativní části (dotazníky a polo strukturované rozhovory). Postupně jsem získal různými cestami 81 analogových a online dotazníků. Následovala fáze, ve které jsem provedl čtyři rozhovory z náhodně vybranými respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

Zkoumal jsem trávení volného času jednotlivých respondentů ve třech obdobích. První období končí vypuknutím pandemie (tedy do 11. března 2020), druhé období je charakterizováno vyhlášenými vládními opatřeními, které omezovaly možnosti účasti na organizovaných činnostech a také omezovaly spolčování jedinců mimo rodiny (začátek tohoto období je dnem 12. března 2020 a toto období končí dnem do 26. února 2021). Třetí období, kdy se možnosti trávení volného času vrátily víceméně do normálu začíná 1. zářím 2021 a trvá do současnosti.

Získaná data, jak z dotazníkového šetření, tak i z provedených rozhovorů ukazují, že samotná omezení týkající se trávení volného času v době pandemie viru SARS CoV-2 neměla až tak zásadní vliv na změny v trávení volného času respondentů. Z dat sice vyplývají prokazatelné změny, ale tyto změny nelze příčinně přisoudit stavu, který nastal ve druhém sledovaném období. Vzhledem k tomu, že tři sledované období trvaly od roku 2020 až do současnosti (což jsou v podstatě tři roky) projevuje se také výrazný vliv běžného

psychického a fyzického vývoje respondentů. Myslím, že se dost výrazně projevuje vliv snížení celkového volného času především u jedinců, kteří končí základní školní docházku. Tyto děti jsou jedinou skupinou, které celkový volný čas poklesl, na rozdíl od zjištění „... celkový volný čas klesl z 383 na 348 minut denně, ale zůstal vyšší než předpandemických 312 minut...“ (Roberts, 2022). Z mého výzkumu vyplývá, že tito respondenti mají často nové povinnosti nesouvisející s trávením volného času, a to především v oblasti přípravy na přijímací zkoušky (především na střední školy, které končí maturitou). V tomto jsou mnohé děti prostě donuceny okolnostmi ke snížení možností, jak a kde trávit volný čas. „Získaný“ čas je věnován především doučování v předmětech, kde daný jedinec nemá takovou školní úspěšnost, jakou si představuje, nebo jaké je po dítěti vyžadována⁷⁴.

V celém výzkumu (tedy ani v dotaznících, ani v rozhovorech) se také prakticky neobjevili respondenti, kteří by měli potencionálně problém s nadužíváním digitálních technologií. Patologické trávení volného času hraním her (ať už na počítačích, nebo na mobilních telefonech) anebo nebezpečné trávení volného času na sociálních sítích se ve výzkumu neprojevovalo. Padesát hodin týdně strávených s počítačem nebo s mobilním telefonem uvádějí jen celkem tři respondenti, což je 4 % z celkového počtu respondentů. Samozřejmě ideální by bylo, kdyby se výzkumu v této časové kategorii trávení volného času neobjevil žádný respondent, ale to v současné situaci asi není možné. Původně jsem předpokládal, že počet respondentů, kteří budou s digitálními technologiemi trávit většinu volného času po skončení pandemie, bude podstatně vyšší. Můj předpoklad původně potvrzovala studie Patersona a kolektivu (2021), která se zabývá systematickým shrnutím dostupné literatury zkoumající vztahy mezi pandemií viru SARS CoV-2 a pohybovým chováním. Ve studii se uvádí: „Ze 150 článků bylo 110 empirických studií zkoumajících fyzickou aktivitu (n=77), sedavé chování (době strávenou u obrazovky) (n=58) ... Výsledky konzistentně uváděly pokles doby fyzické aktivity, zvýšení doby strávené u obrazovky a celkové sedavé chování ... Uváděné dopady byly větší u mládeže než u dětí“. Vzhledem k obecným doporučením, kdy by měla trvat fyzická aktivita dětí minimálně 60 minut denně a doba činností s digitálními technologiemi by naopak neměla překročit 120 minut denně z mé práce vyplývá, že drtivá

⁷⁴ Samozřejmě tyto představy povětšinou silně korigují především rodiče dětí.

většina respondentů druhou podmínku může splňovat. V rámci mého výzkumného šetření jsem problémové užívání internetu⁷⁵ prakticky nedetekoval.

Zjištění z mnou provedeného výzkumu mohu shrnout takto:

- Změny v trávení volného času respondentů staršího školního věku a dospívající mládeže lze celkem jednoznačně identifikovat, ale tyto změny nesouvisí jenom s omezeními, které byly aplikovány v době pandemie viru SARS CoV-2.
- Na zjištěné změny mají vliv další vnější okolnosti. Například u dětí končící základní školní docházku se projevuje vliv blížících se přijímacích zkoušek na střední školy.
- Projevují se také vnitřní okolnosti, především obvyklé fyzické a psychické zranění respondentů způsobené změnou věku (období puberty a začátek dospívání).
- Vzhledem k počtu respondentů nelze výsledky výzkumu zobecňovat na větší populaci dětí staršího školního věku, nebo dospívajících. Počet respondentů je $n = 81$, což pro zobecnění výsledků zdaleka nepostačuje. Pro zobecnění a nalezení dalších možných souvztažností mezi trávením volného času a okolnosti způsobující jeho změny by bylo potřebné provést rozsáhlejší výzkumné šetření.

Přesto, že nelze závěry mé diplomové práce vhodně zobecnit, především pro omezený vzorek respondentů a omezený výběr lokalit sběru dat, myslím, že tato práce může přispět k poznání mechanismů a souvislostí při změnách trávení volného času starších dětí a dospívající mládeže.

⁷⁵ Popis tohoto problému, na který jsem narazil ve studovaných zdrojích, popisují především v kapitole 1. 3. 3.

Seznam použitých informačních zdrojů

BENDL Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-432-2.

COSMA Alina, Jan PAVELKA a Petr BADURA. *Leisure Time Use and Adolescent Mental Well-Being: Insights from the COVID-19 Czech Spring Lockdown*. International Journal of Environmental Research and Public Health [online], 2021, ročník 18, číslo 23, strany 675-689. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ijerph182312812>.

DUKANAC Vesna, Tamara DŽAMONJA-IGNJATOVIČ, Marko MILANOVIČ a Branislava POPOVIČ-CITIČ. *Ličnost odolešenata s problemom zavisnosti od interneta i karakteristike njihovih porodica*. Psihološka istraživanja [online], 2015, Vol. XVIII (2). UDK 159.923.072-053.6. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.5937/Pslstra150216SD>

GENNINGS Ellie, Hazel BROWN, Denise HEWLETT a John BATTEN. *Children and young people's perspectives from UK lockdown: leisure-less experiences*. Leisure Studies – Lockdown Leisure [online], 2023, číslo 42, strany 147-155. Dostupné z: Full article: Children and young people's perspectives from UK lockdown: leisure-less experiences (tandfonline.com)

HÁJEK Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HAMŘÍK Zdeněk. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2022, vydání 1. ISBN 978-80-744-6183-0 (ipdf).

LANGMEIER Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.

MOORE Sarah, Guy FAULKNER, Ryan RHODES, Mariana BRUSSONI, Tala CHULAK-BOZER, Leah FERGUSON, Raktim MITRA, Norm O'Reilly, John SPENCE, Leigh VANDERLOO a Mark TREMBLAY. *Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey*.

International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity [online], 2020, ročník 17, číslo 85, strany 675-689. Dostupné z: Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviours of Canadian children and youth: a national survey | International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity | Full Text (biomedcentral.com)

NAKONEČNÝ Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

NILSSON, Andreas, Lars BO ANDERSEN, Yngvar OMMUNDSEN, Karsten FROBERG, Luis B SARDINHA, Karin PIEHL-AULIN a Ulf EKELUND. *Correlates of objectively assessed physical activity and sedentary time in children: a cross-sectional study (The European Youth Heart Study)*. BMC Public Health [online]. 2009, 9(1) [cit. 2023-01-22]. ISSN 1471-2458. Dostupné z: doi:10.1186/1471-2458-9-322

PÁVKOVÁ Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PATERSON Derek, Katelyn RAMAGE, Sarah MOORE, Negin RIAZI, Mark TREMBLAY a Guy FAULKNER. *Exploring the impact of COVID-19 on the movement behaviors of children and youth: A scoping review of evidence after the first year*. Journal of Sports and Health Science [online]. 2021, ročník 10, číslo 6, strany 675-689. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2021.07.001>.

ORBEN Amy, Livia Tomova a Sarah-Jayne BLAKEMORE. *The effects of social deprivation on adolescent development and mental health*. Child a Adolescent Health [online]. 2020, ročník 8, číslo 4, strana 634-640. Dostupné z: DOI [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30186-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30186-3).

PÁVKOVÁ Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

PŘADKA Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3469-6.

ROBERTS Ken. *Time use, work and leisure in the UK before, during, between and following the Covid-19 lockdowns*, Leisure Studies – Lockdown Leisure [online], 2023, číslo 42, strany 56-68. Dostupné z: doi: 10.1080/02614367.2022.2138512.

ŘÁDOVÁ Hana, ed. *Sborník souhrnných pozic v nestátních neziskových organizacích: kompetenční profily pro neformální vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. ISBN 978-80-87449-37-0.

SINGH Shweta, Manjitha DATTA, Pawan GUPTA a Saakshi BATRA. *Predictors of „problematic internet use“ among adolescents and adults amid the pandemic in India*. Clinical Epidemiology and Global Health [online]. 2022, číslo 15. Dostupné z: www.elsevier.com/locate/cegh.

STASOVA L. a J. KHYNOVA. *Internet social networks as important agents of social inclusion for contemporary children and youth*. SHS Web of Conferences [online]. 2012, 2 [cit. 2023-01-22]. ISSN 2261-2424. Dostupné z: doi:10.1051/shsconf/20120200032

ŠPAČEK Ondřej. *Sport pro všechny? Sociální nerovnosti a sportovní aktivity*. Sociální studia / Social Studies [online]. 2011, 8(1), 53-78 [cit. 2023-01-22]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: doi:10.5817/SOC2011-1-53.

TANG Samantha, Aliza WERNER-SEIDLER, Michelle TOROK, Andrew MACKINON a Helen CHRISTENSEN. *The relationship between screen time and mental health in young people: A systematic review of longitudinal studies*. Clinical Psychology Review [online], 2021, číslo 86. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102021>.

TRPIŠOVSKÁ Dobromila a Marie VACÍNOVÁ. *Základy psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. ISBN 80-7044-368-5.

VÁGNEROVÁ Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Seznam použitých doplňkových informačních zdrojů

KEPRT Jan. *Porovnání trávení volného času (výsledky průzkumu)*, 2023. Dostupné online na <https://porovnani-traveni-volneho-ca.vyplnto.cz>

Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Ministerstvo vnitra ČR, 2023. Dostupné online na Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv - Ministerstvo vnitra České republiky (mvcr.cz) (<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>)

Seznam škol – Středočeský kraj, Krajský úřad Středočeského kraje, 2023. Seznam základních dostupný online na <https://www.seznamskol.cz/zakladni-skoly/stredocesky-kraj/>, seznam středních škol dostupný online na <https://www.stredniskoly.cz/seznam-skol/stredocesky-kraj/>

Ven už pouze ve dvou. Ministr kvůli koronaviru nařídil zákaz srocování. Deník.cz [online]. 2020-03-25, Dostupné online na https://www.denik.cz/z_domova/cesko-koronavirus-shlukovani-pandemie-20200325.html

Národní plán obnovy, vlastník komponent 1.1, 1.2 a 4.4, Ministerstvo vnitra ČR, 2023, Dostupné online na <https://www.mvcr.cz/npoc/clanek/volnocasove-aktivity.aspx>

Seznam příloh

Příloha 1 – Seznam vládních opatření souvisejících s vyhlášením nouzového stavu v souvislosti s pandemií viru SARS CoV-2.

Příloha 2 – Dotazník, který respondenti vyplňovali v papírové podobě.

Příloha 3 – Přepis rozhovoru s respondentem R2.

Příloha 4 – Přepis rozhovoru s respondentem R1.

Příloha 5 – Přepis rozhovoru se sourozenci respondentem R3 a respondentem R4.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Psycho-sociální vývoj dětí staršího školního věku (Pávková, 2008), upraveno	17
Tabulka 2: Psycho-sociální vývoj u dospívající mládeže (Pávková, 2008), upraveno	18
Tabulka 3 Přehled posloupnosti a počtu dnů vyhlášeného nouzového stavu vládou ČR v souvislosti s pandemií viru SARS Cov-2	23
Tabulka 4: Typy školských zařízení, které respondenti navštěvují.....	30
Tabulka 5: Počet respondentů podle velikosti lokality bydliště	30
Tabulka 6: Rodinný majetek.....	31
Tabulka 7: Osobní majetek respondentů	32
Tabulka 8: Měsíční výdaje za respondenta na trávení volného času v běžném měsíci.....	32
Tabulka 9: Spokojenost / nespokojenost s možnostmi trávení volného času v jednotlivých sledovaných obdobích	33
Tabulka 10: Nejvyšší hodnoty volného času týdně	37

Seznam grafů

Graf 1: Absolutní počty respondentů ve vztahu k organizovaným činnostem volného času	39
Graf 2: Absolutní počty respondentů ve vztahu k neorganizovaným činnostem volného času	43
Graf 3: Počet hodin týdně strávených s mobilním telefonem	45
Graf 4: Počet hodin týdně strávených hraním her na počítači.....	46
Graf 5: Počet hodin týdně strávených sledováním televize.....	47
Graf 6: Počet hodin týdně strávených s kamarády nebo s partou.....	48
Graf 7: Počet hodin týdně strávených neorganizovanou sportovní činností	48

Příloha číslo 1: Seznam vládních opatření souvisejících s vyhlášením nouzového stavu v souvislosti s pandemií viru SARS CoV-2.

1. Usnesení vlády České republiky č. 69/2020 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
2. Usnesení vlády České republiky č. 156/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
3. Usnesení vlády České republiky č. 219/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
4. Usnesení vlády České republiky č. 391/2020 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 5. října 2020 na dobu 30 dnů. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
5. Usnesení vlády České republiky č. 439/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
6. Usnesení vlády České republiky č. 471/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
7. Usnesení vlády České republiky č. 521/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
8. Usnesení vlády České republiky č. 593/2020 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
9. Usnesení vlády České republiky č. 21/2021 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
10. Usnesení vlády České republiky č. 59/2021 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 15. února 2021 na dobu 14 dnů. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
11. Usnesení Poslanecké sněmovny č. 84/2021 Sb., o zrušení nouzového stavu. [Dostupné online.](#) Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online.](#)
12. Usnesení vlády České republiky č. 96/2021 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na

- dobu 30 dnů od 00:00 hodin dne 27. února 2021. [Dostupné online](#). Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online](#).
13. Usnesení vlády České republiky č. 146/2021 Sb., o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SARS CoV-2. [Dostupné online](#). Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online](#).
14. Usnesení vlády České republiky č. 434/2021 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu 30 dnů od 00:00 hodin dne 26. listopadu 2021. [Dostupné online](#). Ve znění pozdějších předpisů. [Dostupné online](#).

Příloha číslo 2: Dotazník, který respondenti vyplňovali v papírové podobě.

Porovnání trávení volného času v době před počátkem pandemie způsobené koronavirem SARS CoV-2, v průběhu pandemie a v současné době.

Představení

Vážení rodiče, žáci, studenti!

Jmenuji se Jan Keprt, jsem studentem Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který je podkladem pro diplomovou práci. Vyhodnocení odevzdaného dotazníku bude sloužit k porovnání, jak se změnilo trávení volného času ve třech specifických obdobích. Prvním obdobím je doba před nástupem pandemie viru SARS Cov-2, druhým obdobím je doba, kdy vláda ČR několikrát vyhlásila nouzový stav (od roku 2020 do roku 2021) a omezila tím možnosti shromažďování a spolčování. Třetím obdobím je současný stav, tedy školní rok 2022/2023.

Dotazník je anonymní.

Moc děkuji za Váš čas.

Vyplněný dotazník můžete předat osobně, nebo jej naskenovaný zaslat na adresu: jk.student@outlook.cz

Pokyny k vyplnění dotazníku

- Odpovědi u otázek číslo 1, 13 a 14 vypište.
- U otázek číslo 2, 3, 4, 7, 8 a 12 vyberte jednu možnost a tu označte, například křížkem („X“), zaškrtnutím, vybarvením příslušného pole apod.
- U otázek číslo 5 a 6 vyberte tolik možností, kolik odpovídá otázce. Tyto možnosti označte, například křížkem („X“), zaškrtnutím, vybarvením příslušného pole apod.
- U otázky 9 vypište přibližný počet hodin (zaokrouhlený na 0,5 hodiny) pro obě možnosti.
- U otázek 10 a 11 vypište přibližný počet hodin (zaokrouhleno na 0,5 hodiny) u všech relevantních možností.

Případné bližší vysvětlení položek dotazníku je uvedeno pod příslušnou otázkou nebo v poznámkách pod čarou.

Informace o respondentovi a jeho rodinném zázemí

Otázka číslo 1: rok narození:

Otázka číslo 2: **respondent navštěvuje:**

(vyberte jednu možnost, v případě docházky do jiného druhu školy, vypište: VOŠ, VŠ, pomaturitní studium, apod.)

☐	Základní školu, 2. stupeň
☐	Gymnázium (víceleté, čtyřleté)
☐	Střední školu
☐	Učební obor
☐	Jinou školu:

Otázka číslo 3: **počet obyvatel v místě bydliště** (vesnice, obec, městys, město):

(vyberte jednu možnost)

☐	méně než 1 000 obyvatel
☐	1 000 – 10 000 obyvatel
☐	10 000 – 100 000 obyvatel
☐	100 000 – 1 000 000 obyvatel
☐	více než 1 000 000 obyvatel

Otázka číslo 4: **způsob bydlení:**
(vyberte jednu možnost)

☐	Byt
☐	Rodinný dům
☐	Jiné:

Otázka číslo 5: **majetkové zázemí I**
 (vybraný majetek k dispozici v rodině):
(vyberte tolik možností, kolik odpovídá otázce)

☐	Auto
☐	Chata, chalupa
☐	Zahrada
☐	Televize
☐	Připojení k internetu ⁷⁶
☐	Cvičební zařízení ⁷⁷
☐	Jiné:

⁷⁶ Pevný internet, WiFi, mobilní internet, ...

⁷⁷ Například: rotoped, běhací pás, posilovací náčiní (činky, ...) apod.

Otázka číslo 6: **majetkové zázemí II**

(respondent osobně vlastní /využívá):

(vyberte tolik možností, kolik odpovídá otázce)

☐	Kolo
☐	Koloběžka
☐	Skateboard
☐	Kolečkové brusle
☐	Turistické vybavení ⁷⁸
☐	Mobilní telefon
☐	Tablet
☐	Počítač
☐	Herní konzole
☐	Jiné:

Otázka číslo 7: **obvyklé náklady na trávení volného času** (za osobu respondenta):

(vyberte jednu možnost)

☐	méně než 1 000 Kč měsíčně
☐	1 000 – 2 000 Kč měsíčně
☐	2 000 – 3 000 Kč měsíčně
☐	3 000 – 4 000 Kč měsíčně
☐	více než 4 000 Kč měsíčně

⁷⁸ Turistické oblečení, turistická obuv, stan, spacák, ...

Využití volného času

V této části dotazníku vyplňte prosím údaje pro každé období samostatně.

První období: 31. 9. 2019 – 11. 3. 2020

Druhé období: 12. 3. 2020 – 26. 2. 2021

Třetí období: 1. 9. 2021 - současnost

Otázka číslo 8: kolik hodin volného času v týdnu respondent má?

(vyberte vždy jednu možnost v každém období)

	<i>Období I</i>	<i>Období II</i>	<i>Období III</i>
<i>méně než 10 hodin</i>			
<i>10 – 15 hodin</i>			
<i>15 – 20 hodin</i>			
<i>20 – 25 hodin</i>			
<i>více než 25 hodin</i>			

Do počtu hodin strávených týdně volnočasovými aktivitami se započítává každá činnost, která souvisí s využitím volného času. Například pravidelný trénink ve sportovním klubu, ale také individuální návštěva fitcentra.

Otázka číslo 9: jak tráví respondent svůj volný čas:

(uveďte přibližný počet hodin u obou možností)

	<i>Období I</i>	<i>Období II</i>	<i>Období III</i>
<i>Organizovaně</i> ⁷⁹			
<i>Neorganizovaně</i> ⁸⁰			

Otázka číslo 10: způsob trávení volného času organizovanou činností:

(uveďte přibližný počet hodin u všech možností, které odpovídají otázce)

	<i>Období I</i>	<i>Období II</i>	<i>Období III</i>
<i>Kroužek ve škole</i> ⁸¹			
<i>Kroužek DDM</i> ⁸²			
<i>Kroužek (činnost) v ZUŠ</i> ⁸³			
<i>Sportovní klub / oddíl</i> ⁸⁴			
<i>Zájmové sdružení</i> ⁸⁵			
<i>Jiné</i>			

⁷⁹ Součet hodin za týden strávených volnočasovými aktivitami v oficiálním volnočasovém zařízení (škola, DDM, ZUŠ, sportovní klub nebo zájmový spolek). Předpokládá se dlouhodobé členství.

⁸⁰ Počet hodin strávených volnočasovými aktivitami s kamarády, samostatnou činností, u počítače, mobilního telefonu atp.

⁸¹ Uveďte počet hodin týdně, které respondent strávil v rámci svého volného času při činnosti organizované školou, kam pravidelně dochází.

⁸² Uveďte počet hodin týdně, které respondent strávil v rámci svého volného času při činnosti v domech dětí a mládeže.

⁸³ Uveďte počet hodin týdně, které respondent strávil v rámci svého volného času při činnosti v kroužcích nebo volnočasové výuce organizovaných základními uměleckými školami.

⁸⁴ Uveďte počet hodin týdně, které respondent strávil v rámci svého volného času při činnosti ve sportovním klubu. Předpokládá se dlouhodobé členství v takovém klubu nebo oddíle.

⁸⁵ Uveďte počet hodin týdně, které respondent strávil v rámci svého volného času při pravidelné činnosti v rámci členství například v Junáku, Pionýru, turistickém oddíle mládeže atp. Případné víkendové výpravy prosím zprůměrujte na počet hodin v týdnu (výprava jednou měsíčně 8 hodin je v týdenním průměru 2 hodiny).

Otázka číslo 11: způsob trávení volného času **neorganizovanou činností:**

(uveďte přibližný počet hodin u všech možností, které odpovídají otázce)

	<i>Období I</i>	<i>Období II</i>	<i>Období III</i>
<i>S mobilním telefonem</i>			
<i>S partou kamarádů</i>			
<i>S přítelkyní /přítelem</i>			
<i>Sportem</i>			
<i>Čtením</i>			
<i>U televize</i>			
<i>Poslechem hudby</i>			
<i>U počítače⁸⁶</i>			
<i>Hraním her (PC, ...)⁸⁷</i>			
<i>Hraním her („tradičních“)⁸⁸</i>			
<i>Výlet s rodiči</i>			
<i>Práce na zahradě</i>			
<i>Jiné</i>			

⁸⁶ Kreativní činnost na PC, stříhání videa, zpracování fotografií, psaní textů, kreslení atd.

⁸⁷ Hraní her přímo na PC, telefonu, tabletu, herní konzoli.

⁸⁸ Hraní stolních, karetních nebo podobných her (NE na PC nebo jiné podobné technice).

Otázka číslo 12: **byly (jsou) možnosti trávení volného času pro Vás dostatečné?**

(vyberte jednu možnost)

	<i>Období I</i>	<i>Období II</i>	<i>Období III</i>
<i>Rozhodně ANO</i>			
<i>Spíše ANO</i>			
<i>Spíše NE</i>			
<i>Rozhodně NE</i>			

Otázka číslo 13: **pokud respondent odpoví na otázku číslo 12 „*Spíše NE*“ nebo „*Rozhodně NE*“, prosím vypište podrobněji omezení Vašeho volného času:**

.....

.....

Otázka číslo 14: **jak se změnilly možnosti trávení volného času, když porovnáte stav před vypuknutím pandemie (do 11. 3. 2020) a v současnosti (od 1. 9. 2021):**

.....

.....

Příloha číslo 3: Přepis rozhovoru s respondentkou R2, věk 15 let.
Rozhovor se konal 16. března 2023.

Text psaný černým písmem: vedoucí rozhovoru.

Text psaný modrou kurzívou: respondent R2.

Ahoj {jméno} jsem Jan Keprt a chtěl bych od Tebe slyšet, jestli tento rozhovor můžeme nahrávat.

Souhlasím

Tento rozhovor uskutečňujeme proto, že píšu diplomovou práci a potřebuji od Tebe vědět různé věci kolem volného času. Tak, kolik Ti je let, stačí jenom věk

Patnáct

A kam chodíš na školu?

Základní škola Vodičkova

Já ti připomenu co mne zajímá. Zkoumám volný čas v době před pandemií, to znamená, než vypukly ty opatření, který nás potom jakoby omezily, pak v době pandemie a po skončení pandemie. Chtěl bych se zeptat, jestli vidíš nějaký rozdíl v té době, když jsi byla mladší a měla jsi volný čas a teď v době současný, jestli máš méně, víc volného času...

Míň volného času rozhodně mám, protože mám přijímačky...

Jasně...

Předtím jsem víc chodila ven, teď jsem víc uzavřenější, víc doma...

A třeba máš víc kamarádů předtím, nebo teď v současnosti? Třeba i po stránce sociálních sítí, píšeš si teď s více lidmi, nebo jich bylo více předtím?

Já si lidma moc nepíšu, já jsem takovej uzavřenej člověk, myslím, že se to nějak nezměnilo.

Jasně, tedy se to nijak nezměnilo. Teď se Tě budu ptát. Když byla doba před pandemií, chodila jsi na nějaký kroužky? Jestli bys mohla říct, kam jsi všude chodila...

No, chodila jsem na lezení, jsem chodila, pak se myslím chodila na kreslení, jsem chodila taky.

To bylo na základní umělecké škole, nebo na normální základní škole?

To bylo tady v Holešovicích.

Ve škole?

Ne, tady v Holešovicích, tady u kostela.

Jasně, prostě nějaký kroužek. Pak jsi chodila ještě někam?

Njo, pak jsem chodila ještě na jedno kreslení což bylo jsem chodila na ... já vím, ale nevím jak se to jmenuje ...

Tak si třeba vzpomeneš později.

Už vím, na Křižíkovu.

Takže jsi chodila na dvojce kreslení plus na to lezení a vlastně taky do nějaké oddílu ještě.

Ano.

Vyhovovalo ti to, před tou pandemií, byla jsi spokojená s tím volným časem, který jsi měla?

Ano

Pak byla pandemie a to asi změnilo, některý kroužky asi odpadly, že jo?

Jo, jo.

Mohla jsi vůbec někam chodit?

Myslím, že jsem chodila na jedno lezení, pak to ale zrušili. Ne, ne na lezení, ale na kreslení. Ale byly jsme tam s rouškama.

Takže jste musely mít roušky, jasně. Takže to fungovalo, jedno z těch dvou kreslení. A pak to skončilo, změnilo se od něco od konce pandemie? Chodíš ještě na kreslení?

Minulý rok jsem chodila, teď končím, protože mám spoustu doučování.

Máš tedy teď hodně doučování, ty teď končíš základní školu, hlásíš se na střední. To Tě čekají přijímačky, za chvíli.

Jo

A teď, když bys vzala volný čas, co trávíš doma, tak třeba hraješ hry na počítači?

Jo, jo, někdy jo.

A tak kolik hodin, třeba jednou denně, nebo jednou týdně?

No, je to podle toho jak mám čas

Dobře, podle toho jak máš čas. Máš třeba na telefonu nějaký hry?

Mám, taky občas hraju.

Posloucháš muziku?

Hodně.

Jak často?

Každý den, když jdu do školy, ze školy.

Takže po cestě, když máš čas a nemusíš přímo nic dělat. Čteš si knížky?

Hodně čtu.

Ty jsi předtím říkala, že jsi chodila na kreslení, kreslíš?

Kreslím, hodně.

Kolik si myslíš, že třeba kreslíš týdně hodin?

No ...

Myslím průměrně, když si vezmeš že od pondělka do neděle je sedm dní...

No, tak ono to záleží na tom, jakou mám zrovna náladu. Někdy prostě kreslím skoro celý den, jako v tom tejdně průměrně ... a někdy třeba nekreslím třeba celý tejdén.

Jasně, takže to prostě není pravidelný.

Není. Ale tak kreslím dost ve škole. Když se nudím, tak kreslím (smích).

Někdo kreslí z nudy, jasně. Někdo kreslí na roh do sešitu, jasně.

(smích)

A teď se ještě zeptám, jezdíte třeba s rodiči na výlety?

Jo, jo, jezdíme.

Takže na víkendy jezdíte občas pryč, z Prahy. Tak jsi říkala, že chodíš na lezení, jezdíte někde na víkendy s lezením? Na výpravy, na nějaký akce, soustředění?

Hmm, ne. Jo, ještě jsem chodila na taekwondo, jsem si vzpomněla. Ale teď už tam nechodím, protože se mi tam nelíbilo. Byly tam divný lidi.

A na to taekwondo jsi chodila před pandemií, nebo až teď?

Až teď.

Takže to jsi předtím vůbec nechodila a až teď jsi začala, nově...

Jo a byly jsme na jednom soustředění. A pak jsem přestala.

Jasně, jasně. To lezení třeba tábor nemá?

Jo, jednou bylo. Před tou, před ... před pandemií. Jsem vlastně byla ... na táboře jsem byla. Jen jednou, příměstským, s kamarádkou.

Jo, takže před pandemií jsi byla s lezením jednou na příměstském táboře. Taky vím, že jezdíš s oddílem na tábory.

Ano, s Poutníkem.

Když bys vzala svůj týden od pondělka do pátku, vzpomněla bys si co všechno děláš? Když přijdeš ze školy. Co děláš?

No, když přijdu ze školy ... tak ... si většinou sednu k počítači a tam dělám nějaký věci ...

Hmm, pro sebe, nebo do školy?

Když mám čas, tak dělám něco pro sebe, když musím něco udělat, tak dělám něco do školy...

Jasně...

... někdy si čtu, kreslím... (delší přemýšlení), nebo jenom odpočívám.

Máš nějaký sourozence?

Mám, dvě mladší sestry.

Musíš nějak mamce pomáhat se sourozenci? Starat se nějak o ně? Máš nějaký povinnosti ve spojitosti se sourozenci?

No, povinnosti nemám. Ale někdy když nestíhají... Třeba dneska ... moje sestra je nemocná, tak jsem ji pomáhala s matikou. To byl horor! (smích).

To si dokážu představit (smích)

Takže, když přijdeš ze školy, tak si kreslíš, nebo pracuješ na počítači.

Ano

No a kromě toho jdeš jednou, dvakrát na to lezení?

Jednou. Jednou týdně.

Jo, jednou týdně na lezení. A jak dlouho to trvá, ta schůzka, trénink?

Myslím, že hodinu to trvá.

Jasně, takže jednou týdně lezení, jako kroužek. A to kreslení, to trvá jak dlouho, když jdeš na tu hodinu?

No, teď už nechodím. Čtyřikrát tejdně mám doučování, takže chodím jen na to lezení.

Jo.

To je vždycky hodinu a půl.

Takže ve svých povinnostech máš ještě doučování do školy. To není moc volý čas ...

No, není ...

A to vlastně nahradilo to kreslení a ten další volý čas, který jsi měla předtím.

Čtyřikrát tejdně, prostě ...

Takže když to celé shrnu, protože se pomalu blížíme ke konci rozhovoru: před pandemií jsi kreslila, chodila jsi do turistického oddílu a pak jsi chodila na lezení ...

Uhn...

... v době pandemie jsi mohla chodit jenom na kreslení a to jenom jedno z těch dvou, který jsi chodila předtím, že jo?

Ano ...

... a teď chodíš jenom na lezení. To je kvůli přijímačkám na střední školu, jinak bys do kreslení chodila ...

... do kreslení bych určitě chodila

... a když jsi doma, tak ve svém volném čase kreslíš, čteš, pracuješ na počítači, případně hraješ nějaký hry na počítači nebo telefonu nebo prostě odpočíváš.

Tak děkuju za rozhovor.

Příloha číslo 4: Přepis rozhovoru s respondentem R1, věk 14 let.
Rozhovor se konal 22. března 2023.

Text psaný černým písmem: vedoucí rozhovoru.

Text psaný modrou kurzívou: respondent R1.

Jsem Jan Keprt, studuji pedagogickou fakultu, píšu diplomovou práci. Takže jsem si tě pozval, abychom spolu udělali rozhovor. Jestli můžu poprosit, tak jestli souhlasíš s nahráváním.

Ano.

Ten rozhovor se nahrává proto, že píšu diplomovou práci na volný čas, volný čas, kdy nebyla pandemie a teďka současnou dobou. Teď bych potřeboval, jestli bys mi řekla, jak jsi stará, myslím že mi stačí jen roky.

Je mi čtrnáct.

Takže chodíš na základní školu ...

... ano ...

... na druhý stupeň ...

... jo ...

... a bydlíš na ...

... Praze čtyři ...

... na Praze čtyři, na sídlišti. Je to tak. Já bych teďka připomněl tu dobu. Mně zajímá ten volný čas, co jsi dělala předtím, než vypukla pandemie Covidu, jestli si vzpomeneš, pak jak to bylo v době pandemie, to znamená to bylo v době, kdy se nesmělo ven, nesmělo se potkávat se spolužáky, nechodilo se ani do školy a pak, když to skončilo, tak jestli ses vrátila, nebo ten tvůj volný čas se vrátil zpátky, nebo jsi začala něco jiného, nebo tak.

Tak já začnu tou první dobou. Jestli bys mohla říct, co jsi dělala před pandemií. Je to dost dávno, je to už téměř tři roky.

Před pandemií jsem chodila ještě na kroužek, občas jsem si zahrála na mobilu, pak jsem taky chodila ven s kamarády ... no, a to je všechno.

Jo, a když se podíváme na ten kroužek, tak jaký to byl kroužek, prosím tě?

Florbal.

Jasně, a to bylo kolikrát týdně?

Myslím, že dvakrát nebo třikrát.

Jak dlouho trval jeden trénink?

Hodinu a půl.

A kde to prosím tě bylo, jestli bys mohla říct? To bylo tady na jižňáku? Jestli bys to mohla upřesnit, jestli to bylo tady, nebo někam jsi dojížděla?

Myslím, že to bylo tady na jižňáku.

Takže to bylo před Covidem, jako před tou pandemií. A nikam jinam jsi nechodila. Takže když jsi byla potom doma, co jsi dělala doma? Čteš si?

Ne, to mně moc nebaví ...

... nebaví? ...

... já jsem většinou hrála na mobilu, nebo jsem koukala na televizi, taky jsem občas malovala něco, nebo vybarvovala ...

... takže kreslíš, to tě baví?

Jo, jo.

Tedy, potom přišla pandemie, stát zakázal se potkávat s kamarádama, chodit do školy, mohla jsi chodit na ten florbal, v té době? Existovalo to?

Ééé, myslím ten florbal, když byla ta pandemie, tak jsme ho měli online. Takže jsme se připojovali, a tak jsme trénovali.

Takže podle pokynů trenéra?

No, dělali jsme rozcvičku a pak jsme si tam jen pinkali míčkem.

Jo. A když teda jsi musela být doma a nemohla jsi chodit s kamarády, byla jsi třeba víc na mobilu? Nebo na počítači, hrála sis víc hry na počítači? Nebo to bylo jedno, jestli byla pandemie, nebo nebyla pandemie?

Bylo to jedno. Já jsem v tu chvíli měla ještě takový omezený hraní ... záleželo zrovna, jak moc se mi chtělo.

Takže to omezení bylo od rodičů? (*přikývnutí*). Takže rodiče ti omezovali čas na mobilu. Byla jsi vlastně o něco mladší, teď ti je čtrnáct, takže ti vlastně bylo dvanáct ...

... jo ...

... to je jasný. Dobře. V době pandemie ses nemohla moc potkávat s kamarády?

... ne ...

... rodiče by ti dovolili se potkat s kamarády?

Asi by mi to dovolili.

Ale oni kamarádi nechodili ven ...

... nechodili.

Pandemie skončila a mně by zajímalo, jestli ses vrátila k tomu všemu, co jsi dělala před pandemií. Jestli jsi začala chodit na florbal?

Ne, nezačala. Mně to pak už přestalo bavit, takže jsem skončila.

A našla sis místo florbalu nějaký jiný kroužek?

Ne, nenašla. Já nevím, nic mne nebavilo.

Dobře. Zajímalo by mne tedy, co děláš, když máš volno. Jestli bys to mohla trochu popsat. Máš hotový úkoly do školy, doma už nemusíš pomáhat, tak co všechno děláš?

... no tak ... záleží ... občas chodím ven, záleží jak zrovna je, nebo taky hraju ... trochu víc na mobilu, občas koukám na televizi

Když jdeš ven, tak jdeš s kamarády?

Občas jdu s kamarádama, ale chodím i sama.

Jo, sama. A tady někde kolem, na Jižním městě.

Jo, tady okolo.

A dokázala bys odhadnout, kolik třeba hodin hraješ týdně na tom mobilu? Jak často to asi je? Třeba hodinu, nebo víckrát?

Tak asi víckrát denně hraju ... éee ... já to hraju tak jako s přestávkama, záleží jak mne to zrovna baví

Takže třeba dvě hodiny denně? To by tak mohlo vyjít? To je tedy sto dvacet minut?

Asi hodina a půl.

Dobře. A teď se zeptám, máš nějaké sourozence?

Ano, mladší sestru.

A chodíte se sestrou třeba někam sportovat?

Ne spolu nechodíme. Jen ji vodím na kroužek.

Jo, takže chodíš se sestrou, jako doprovod. Ty jí tam odvádíš. A ještě se chci zeptat, jezdíš třeba na nějaký tábory?

Jezdila jsem.

Jezdila jsi. Jo, to tedy taky bylo spíš před tou pandemií. (přikývnutí) Jo, to je jasný. Co to bylo za oddíl?

Poutník.

A v tom oddíle byly i schůzky?

Ne, schůzky nejsou. Jen někdy výpravy o víkendu a pak ten letní tábor.

Kolik bylo těch výprav?

... úplně nevím ... myslím tak šest? Já ani na všechny nejezdila. Když jsem měla zápas s florbalem, tak jsem byla na florbale.

Dobře. Jezdíte někam s rodiči. Třeba na výlety? O víkendu?

... hmm ... jak kdy. Někdy máme čas, buď jako uklízíme, záleží jak kdy.

A jezdíte třeba někam na chatu?

Když je hezky, no a když je jako potřeba něco udělat tak většinou třeba na jaře, nebo v létě jezdíme na chatu k babičce.

K babičce. A babička bydlí kde, jestli se můžu zeptat? Jenom město mi stačí.

Babička bydlí vedle nás, ve vedlejším vchodě ...

... jo, ale na tu chatu potom jezdíte kam?

Na Kárově.

Na Kárově. To je vlastně, jak je řeka Sázava, někde tam.

Jo, tam.

Jo. A tam se potkáváte ještě s jinými lidmi? Nebo tam jezdíte sami? Máš tam nějaké bratrance, sestřenice, partu lidí, nebo vrstevníků?

Záleží zrovna jak, kdy. Někdy se tam potkám s bratrancem, strejdou a tetou ...

... emh ...

... někdy taky ne.

Někdy jste tam sami.

Dobře, takže když to shrnu, když tak mně klidně doplň, nebo oprav, takže před pandemií, to znamená předtím, než přišel Covid, jsi dělala florbal a to bylo třikrát týdně plus minus hodina a půl, jinak jsi měla kamarády občas, hrála jsi na telefonu, nějaký koukání na televizi. A předpokládám, ta chata ta byla asi taky. To jste asi jezdili stejně jako teď?

Jo, stejně.

Pak přišla pandemie, to znamená bylo zakázáno chodit mezi lidmi, tím se omezilo potkávání se s těma jednotlivýma kamarádama, ale telefon byl asi stejnej. To hraní bylo přibližně stejný.

Pandemie skončila, telefon se trochu zvětšil, ale je to možná i tím, že jsi starší ...

... jo to určitě je tím (trochu smích) ...

... a zároveň jsi přestala chodit do kroužku florbalu a máš teda o dost volného času, který trávíš sama, bez kamarádů. Chceš k tomu ještě něco přidat?

Ne.

Nenapadá tě k tomu už nic?

Ne.

Máš dost volného času?

Jo. Až moc.

Jo? A nenudíš se třeba někdy?

(chvilka přemýšlení) ... jenom někdy.

Jenom někdy. Když se nudíš, tak co děláš? Počítač, telefon, televize, nebo jdeš ven?

Když je hezky, tak jdu ven. Jinak hlavně ten telefon a někdy taky televize.

A když jsme u té televize, tak kolik asi tak hodin u televize strávíš?

(mlčení)

Koukáš na nějaký seriály? Koukáš pravidelně na televizi?

*Ne většinou koukám jako ráno, když to stihnu. Koukám na „dobyvatele kostí“, to je nový ...
já koukám většinou na nějaký kriminálky ...*

... jo ...

... a nebo, když tam dávají nějaké zábavné filmy ...

... takže nějaký seriál, který by jsi sledovala pravidelně nemáš? Třeba každý pondělí?

... ne ...

... takže tak náhodně. Co se ti jako zdá, že je hezký.

Jo.

Chceš ještě něco dodat?

Ne.

Tak děkuju za rozhovor.

Příloha číslo 5: Přepis rozhovoru se sourozenci, respondenty R3 (věk 14 let) a R4 (věk 16 let).

Rozhovor se konal 27. března 2023.

Text psaný černým písmem: vedoucí rozhovoru.

Text psaný modrou kurzívou: respondent R3.

Text psaný hnědou kurzívou: respondent R4.

Dobré odpoledne, já jsem Jan Keprt a píšu diplomovou práci, které se týká volného času a to především porovnání času v době Covidu , před Covidem a po Covidu. Poprosím, jestli byste se mohli představit vy dva:

Tak, já jsem {jméno}

Já jsem {jméno}

Dále bych poprosil, zda mi dáte každý za sebe souhlas s nahráváním tohoto rozhovoru. Nahrávání je proto, abych mohl potom rozhovor přepsat a použít v diplomové práci.

Ano

Souhlasím

Já jsem trošičku představil. Ten rozhovor slouží pouze pro tuto diplomovou práci, nikde nebudete jmenovaní jménem, budete vystupovat pod jmény „respondent R3“ a „respondent R4“.

Teď poprosím ještě o věk, stačí mi jenom rok, nebo roky, kolik máte.

Mně je 14 let

16 let

Teď se budu ptát na věci týkající se vašeho volného času. Potřeboval bych zjistit, jak jste trávili svůj volný čas před Covidem, jestli si vzpomenete. Je to přibližně tři roky. Takže jestli byste mi postupně, nevím, kdo bude chtít začít, mohli, co jste dělali, když jste měli volno. To znamená: nechodili jste do školy, neměli jste žádné domácí povinnosti a nemuseli jste třeba pomáhat doma. Takže popsat čas, který jste měli pro sebe. Co jste dělali.

Nevím, začne {jméno}?

Mně je to jedno...

Tak já začnu ...

V té době pandemie jsem trávil většinu času doma, chodili jsme s kamarádama ven, tak jednou za tři, čtyři dny. Takže asi jednou za týden cca. Doma jsem teda měl distanční výuku a jinak jsem se snažil splnit základní povinnosti do školy a co se týče toho volného času doma, tak jsem koukal na filmy, cvičilo jsem občas a taky jsem dost ležel, takže jsem ten čas spíš proflákal.

Dobře, výborně jsi to popsal. Teď {jméno}, jestli to dokážeš takhle nějak podobně říct. Nemusí to být stejný, ale tak nějak:

Já jsem asi při pandemii, když skončila škola, vyrazila ven...

... jsi tedy byla venku s kamarády, i když to bylo oficiálně spíš zakázané?

... jo v podstatě jsme byly venku skoro pořád. Dokud bylo světlo, byly jsme venku. A to jsem fakt chodila ven každé den. Občas jsem taky jezdila na chatu, ... no, a pak jsme se hodně učili teda. Byla teda dny, kdy jsem byla celý den doma, ale to nebylo často.

Jo. Teď se ještě zeptám: když to porovnáte ještě předtím, než začala pandemie, chodili jste do nějakých kroužků? Vzpomínáte si třeba, chodili jste na zušku, do nějakých sportovních kroužků nebo podobně? Tak poprosím, jestli to můžete říct:

No, tak chodili jsme teda na zušku...

Jaký to byl kroužek?

Já jsem hrál na kytaru...

... já jsem hrála nejdřív na flétnu, pak na klarinet a pak na kytaru...

...hezky, dobře ...

... aáá, chodili jsme, ..., teda já jsem osobně chodil na fotbalovej kroužek ve škole a taky jsem chodil hodně hrát s kamarádama ven.

... fotbal...

Jo.

Když jsi chodil na ten kroužek {jméno}, kolik to bylo týdně hodin? Když jsi měl fotbal, tak jsi měl tréninky a pak i nějaký zápas?

... no, to jsem hrál už jenom pro zábavu, šel jsem si je zakopat...

Jo, takže tréninky to nebyly. Takže takhle. A na tu zušku, na tu kytaru?

... na tu zušku, ..., to jsem měl hodinu a půl tejdně...

Týdně. A {jméno} ty jsi měla klarinet, kytaru a ještě něco tam bylo?

No předtím jsem chodila na flétnu... Měla jsem dvakrát tejdně hudebku, jednou flétnu a jednou kytaru. Pak jsem měla sebeobranu, to bylo jednou tejdně, pak jsem ještě pinčes. Takže jsem měla jen jeden den v týdnu volno.

Většinu dní jsi tedy byla na nějakým kroužku. A ty tréninky, hraní na hudební nástroj byly tak hodinu a půl, hodinu?

Co si pamatuju tak to bylo dvě a půl hodiny, tedy ro hraní na nástroje.

Samozřejmě, to co jste teď popisovali, to v době pandemie nešlo dělat?

No, na konci se pak začalo chodit v rouškách.

No a to to taekwondo, nebo ta sebeobrana?

Ne, ta nebyla.

A Respondent R4, věk 16 let, i ten kroužek fotbalu?

Ne, ten nebyl. Chodili jsme si zakopat jen občas s klukama.

No a teď se zeptám na dobu, kdy pandemie skončila. Věci se vrátily do normálu. Potřeboval bych tedy od vás zjistit, jestli jste se vrátili k těm kroužkům jako před pandemií, nebo to bylo jinak.

Tak, já jsem dělal pořád ty samý věci. Chodil jsem ven s kamarády, fotbal a takovýhle věci. Ale plus jako po tý pandemii jsem si uvědomil jako hodně věci. Začal jsem hodně chodit do fitka cvičit, takže to bylo taková změna po tý pandemii a (chvíli přemýšlení) asi jsem začal chodit víc ven, víc jsem si toho víc vážil.

... jasně ...

Viděl bych tedy dvě změny.

Ven jsi nechodil sám, ale s kamarády...

... s kamarádama.

{jméno} poprosím tebe, jestli to můžeš popsat. Co děláš teď ve svém volném čase? Bud' teď v současnosti, nebo když pandemie skončila.

No, přestala jsem dělat tu sebeobranu, jak jsem na ní dlouho nebyla tak mne to přestalo bavit. Na kytaru jsem potom v podstatě taky potom přestala chodit a místo toho jsem si teď díky škole vzala doučování. Mám dvakrát týdně doučování. A teď se varcím na tu sebeobranu...

... jo ...

... nějak mi to chybí ten pohyb. Teď díky škole nemám tolik času, už teda nechodím tolik ven.

Když bych se vrátil k tomu, tak teď jsem začal hrát aktivně haunspalskou ligu, takže fotbal...

... jo ...

A to se zeptám, tak ta liga to je v sobotu nebo v neděli? Nebo kdy se to hraje?

Ve všední dny.

A zápas trvá devadesát minut?

... šedesát...

... šedesát, aha. Takže to je v ten den asi dvě hodiny času, než dojdeš na místo zápasu, zápas, než dojdeš domů...

... no to budou spíš takový tři ...

{jméno} a když se vrátíme k té sebeobraně. Kolik času tomu věnuješ?

To mám dvakrát tejdně tréninky, dvě a půl hodiny.

Ještě jsem se zapomněl na začátku zeptat, do které školy chodíte? {jméno}, ty chodíš na jakou školu?

Na gymnázium Hostivice.

A ty {jméno}?

Na základní školu.

Na druhý stupeň?

Ano.

A ty teď budeš končit základní školu?

Ne, ještě jeden rok.

Jo, takže ještě nebudeš dělat přijímačky někam na střední školu?

Ne.

Teď se zeptám ještě na pár dalších věcí. Když nesjete na žádném kroužku, jste doma, jak trávíte tento volný čas? Jestli byste mohli říct, co v tomto čase děláte?

Hrajete třeba hry na počítači nebo mobilu? Nebo si čtete, kreslíte? Jestli to můžete shrnout, co asi děláte doma ve volném čase.

Já koukám v televizi na sporty hodně, na fotbal, hokej, taky na filmy, seriály a poslouchám podkásty a hudbu.

Dobře, poprosím Tebe {jméno}:

Teď většinou po večerech cvičím, anebo jsem na tom mobilu, nebo (chvilka mlčení) jsem na tom mobilu.

Jo a když bych se zeptal takhle, tak kolik hodin doma ty jednotlivé činnosti zaberou? Když přijdete ze školy, nejdete na kroužek, máte dvě – tři hodiny volna, tak jaké činnosti a jak dlouho děláte?

{jméno}, ty jdeš třeba na ten fotbal a když přijdeš, co děláš?

Vždycky když přijdu ze školy, tak si udělám ty povinnosti do školy a potom kolik mám teda hodin volno?

Jo, asi kolik hodin máš čas na své zájmy...

... no tak to bude deně takových (přemýšlení), no i šest hodin bych řekl. (přemýšlení) pět.

A Terko, kolik ty máš hodin volna?

No tak přicházím ve tři, ve čtyři, když to stihnu ještě po doučování, tak občas si povídám před školou...

... ano ...

... takže mám takových pět hodin a to většinou poslouchám písničky a pak se jdu večer učit a tak to doháním ...

... jo, večer ... ještě než jdeš spát ...

Hmmm,

Máte každý svůj mobilní telefon?

Jo.

Jo.

A hrajete na něm nějaké hry?

No, za té pandemie jsem mobil používal na online hodinách a tak. Taky na počítači s kamarádama jsme hráli. Telefon mám spíš na telefonování, hraju spíš na počítači.

A jak často?

Moc často ne, tak jednou dvakrát týdně.

A ty {jméno}?

Já to mám taky spíš, že jsme hráli na počítači a na telefonu moc ne.

A teď, v tuto dobu? Hrajete hry na počítači nebo na mobilu?

{jméno}, tobě už je šestnáct, hraješ hry na mobilu?

No, mně přijde, že třeba už od těch třinácti mně to moc nebaví, omrzelo mně to. Teď sleduju spíš filmy, seriály a hlavně ty podkásty. Ty poslouchám hodně.

Děkuji ji vám {jméno} a {jméno} za rozhovor.